

2009

TUTKIMUKSET

PK-YRITYSBAROMETRI, SYKSY 2009

Esipuhe

Suomen Yrittäjät ja Finnvera Oyj tekevät yhteistyössä pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan Pk-yritysbarometrin kaksi kertaa vuodessa. Barometri julkistetaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raporteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimialoittain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Syksyn 2009 Pk-yritysbarometri perustuu 3 850 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista ja yritysten liiketoimintaan

ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä. Barometrin kyky ennakoita talouden suhdannekäänteitä on ollut varsin hyvä.

Tässä raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia lähimmän 12 kuukauden aikana sekä yleistä elinkeinoilmastoa. Lisäksi tarkastellaan yritysten rahoitustilannetta, kasvuhakuisuutta sekä yritysten kehittämistarpeita ja -esteitä.

Yritysten maksuvalmius ja luottomarkkinoiden toimivuus ovat ajankohtaisia, kriittisiä kysymyksiä. Samaan aikaan haetaan merkkejä talouden tilan kohenemisestä. Entä kuinka pk-yritykset pystyvät sopeuttamaan toimintaansa nykyisissä talouskriisin oloissa? Näihin kysymyksiin haetaan vastausta tässä barometrissa.

Helsingissä 2.9.2009

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Tämän raportin ovat laatineet Suomen Yrittäjien

*pääekonomisti Timo Lindholm, puhelin (09) 2292 2856
ja ekonomisti Harri Hietala, puhelin (09) 2292 2845*

Tiivistelmä

Kansainvälinen finanssikriisi kääntyi reaalityalouden kriisiksi vuosi sitten. Suomalaisten pk-yritysten toimintaan se vaikutti nopeasti ja kaikkein voimakkaimmin teollisuudessa sekä rakennusalalla. Maaliskuun Pk-yritysbarometrissa odotukset putosivatkin erittäin jyrkästi kaikilla liiketoiminnan osa-alueilla, ja suhdannenäkymiä kuvaava saldoluku oli -25.

Nyt suhdannenäkymien saldoluku on -8. Odotukset ovat hieman kohentuneet kaikilla neljällä päätoimialalla, eniten teollisuudessa ja rakentamisessa. Näillä aloilla viime kevään saldokuvat olivatkin ennätysmäisen matalat.

Pk-yritysten yhteenlaskettu saldoluku on silti edelleen selvästi miinusmerkkinen, joten nykyistä heikompaan tilanteeseen varautuvia pk-yrityksiä on enemmän kuin suhdanteiden paranemista odottavia.

Saldoluvun nousu selittyi sillä, että suhdanteiden heikkenemistä odottavia on nyt vähemmän kuin edellisessä, kevään barometrissa. Muutos tilanteen paranemista odottavien osuudessa on selvästi pienempi. Vain 18 prosenttia pk-yrityksistä näkee suhdanteiden paranevan lähimmän vuoden aikana.

Yritysten kokoluokittain synkimmät näkymät ovat vähintään 20 henkeä työllistävillä yrityksillä. Lähes puolet tämän kokoluokan rakennusyrityksistä näkee suhdanteiden heikkenevän vielä nykyisestäkin. Sen sijaan pienimmät, alle 5 hengen yritykset ovat muita toiveikkaampia: melkein 60 prosenttia niistä arvioi tilanteen pysyvän ennallaan, ja suhdanteiden nousua odottavia on yhtä paljon kuin laskua pelkääviä.

Sekä yleisiä suhdannenäkymiä että liikevaihdon ja kannattavuuden odotuksia kuvaavat saldolut nousivat nyt syöksen jälkeen aivan samalla tavalla kuin edellisessä lamassa alkuvuonna 1992. Mikäli nykyinen kriisi ja siitä toipuminen noudattavat pk-yritysten näkökulmasta 1990-luvun alun tapaan w-kirjaimen muotoista uraa, on kirjaimen ensimmäinen puolikas nyt nähty.

Liikevaihto ennallaan, kannattavuus koetuksella

Viime syksyn ja alkuvuoden syöksen jälkeen pk-yritysten liikevaihto-odotukset palautuivat kesällä hieman lähemmäs normaalia. Saldoluku nousi 10 yksiköllä, kun teollisuuden ja rakentamisen odotukset eivät enää ole aivan yhtä synkkiä kuin alkuvuodesta.

Joka kolmas palvelualan yritys arvioi liikevaihtonsa kasvavan lähimpien 12 kuukauden aikana, mitä on työtömyyden meneillään olevaan nousuun nähden pidet-

tävä melko toiveikkaana arviona. Toisaalta yli miljoonan euron liikevaihtoon yltävät palveluyritykset ovat selvästi varovaisempia: niillä liikevaihdon saldoluku on -6.

Vaikeaan taloustilanteeseen sopeutuminen vie aikaa eikä uuteen nopeaan talouden nousuun uskota. Tämän takia vain vajaat 25 prosenttia pk-yrityksistä uskoo kannattavuutensa paranevan lähitulevaisuudessa.

Muutokset talouden tilassa tuntuvat toimialoitain eri tahdissa. Tätä kuvaa se, että kaupan alan kannattavuusodotukset ovat nyt heikommät kuin teollisuudessa. Positiivista on palveluyritysten kannattavuutta ennakoivan saldoluvun nousu niukasti plussalle.

Vasta muutaman vuoden toimineet pk-yritykset ovat kannattavuusodotusten suhteen muita optimistisempia: vain 11 prosenttia kaupan ja 14 prosenttia palvelu-alojen yrityksistä arvioi kannattavuutensa edelleen heikkenevän.

Investointeja ja työvoiman rekrytointeja lykätään

Pk-yritysten näkymät uusien investointien suhteen ovat edelleen vaisut. Investointiodotusten saldoluvun taso -15 osoittaa, että pk-yritysten aikomukset ja mahdollisuudet liiketoiminnan laajentamiseen ovat heikot. Investointeja on jo sekä vähennetty että lykätty ja vieläkin kolmasosa rakennusyrityksistä aikoo vähentää niitä. Vähennystarve korostuu vähintään 20 henkeä työllistävissä rakennusliikkeissä.

Sitä vastoin kansainvälisillä markkinoilla toimivilla teollisuuden ja kaupan alan pk-yrityksillä investointiodotukset ovat hieman korkeammat kuin kotimaassa tai paikallisesti toimivilla samojen alojen yrityksillä.

Henkilöstön määrän muutosodotuksia kuvaava saldoluku on edelleen negatiivinen. Pk-yrityksillä yhteensä se on -4. Vaikein tilanne on teollisuuden ja rakentamisen alihankkijoilla. Niistä lähes joka kolmannella henkilöstö vähenee edelleen. Mitä suuremmasta pk-yrityksestä on kyse, sitä heikommät ovat henkilöstöodotukset.

Voimakkain paine henkilömäärän laskuun on yli 20 hengen kaupan alan yrityksillä. Myös työllistämistarpeet ovat kevään jälkeen vähentyneet nimenomaan kaupan alalla. Tällä toimialalla työvoimakustannukset ovat keskeinen työllistämisen este.

Parhaiten henkilömäärän ovat pystyneet säilyttämään pienimmät pk-yritykset. Alle 10 henkeä työllistävistä mikroyrityksistä lähes 80 prosenttia aikoo edelleen pitää henkilömääränsä ennallaan.

Käyttöpääomaa ja suhdannelainoja tarvitaan

Vajaa neljännes pk-yrityksistä aikoo seuraavien 12 kuukauden aikana hankkia ulkoista rahoitusta. Osuus on hieman alempi kuin kevään barometrissa, Rahoitusta tarvitaan erityisesti käyttöpääomaksi. Suunnitelmat investointien tai yrityskauppojen toteuttamiseen ulkoisella rahoituksella ovat edelleen melko vähäiset.

Teollisuus erottuu muista toimialoista rahoitusaikomuksillaan: melkein kolmannes teollisuuden pk-yrityksistä suunnittelee hakevansa ulkoista rahoitusta. Kaikilla muilla aloilla vain joka viides yritys aikoo toimia samoin. Nämä osuudet ovat myös laskeneet keväästä muutamalla prosenttiyksiköllä.

Pankkien osuus ulkoisen rahoituksen suunnitteluna lähteenä on alentunut edellisestä barometrasta ja Finnveran osuus noussut. Kysyntä ja tarve Finnveran suhdannetuotteille on selvä: 37 prosenttia ulkoista rahoitusta suunnittelevista pk-yrityksistä aikoo hakea Finnveran suhdannelainaa tai -takausta.

Myös pk-yritysten arviot rahoittajista ovat muuttuneet siten, että markkinaehtoisia rahoittajia eli lähinnä pankkeja koskeva arvio on laskenut ja käsitys julkisista rahoittajista noussut. Ensimmäistä kertaa julkiset rahoituslaitokset saavat pk-yrityksiltä paremman arvion kuin markkinaehtoiset rahoittajat. Tämä heijastanee lainojen saatavuudessa ja ehdoissa koettua tiukkuutta. Entistä useampi pk-yritys on kokenut rahoitusmarkkinoiden tilan vaikeuttaneen rahoitusta. Vakuusvaatimukset ovat tiukentuneet ja lainojen yleinen saatavuus on hieman vaikeampaa kuin alkuvuodesta.

Kolmasosalla lainaa omaavista pk-yrityksistä on ollut tarve lainojensa vakauttamiseen kuten lyhennysten lykkäämiseen tai laina-ajan pidentämiseen. Teollisuudessa vakauttamisen tarve on ollut hieman pienempi kuin muilla toimialoilla.

Yli puolella vakauttamista hakeneista päärahoittaja on suostunut vakautustoimiin ilman lisäehtoja. Vain runsaan 5 prosentin kohdalla vakautusta hakeneista rahoittaja on torjunut vakautuksen täysin. Lainojen marginaalien nostoa on vaadittu hieman yli joka viidennessä vakautushakemuksessa. Lisävakuudet ovat olleet tarpeen runsaassa 10 prosentissa vakautusta hakeneista pk-yrityksistä.

Maksuongelmat ovat kasvaneet

Talouden kriisi on tiukentanut pk-yritysten maksuvalmiutta. Vaikeudet omien maksujen hoitamisessa ovat yleistyneet, samoin maksuviivästymät muilta yrityksiltä ja asiakkailta.

Normaalioloissa vain pari prosenttia pk-yrityksistä kokee omassa toiminnassaan maksuvaikeuksia. Nyt 17 prosenttia ilmoittaa itse kokeneensa vaikeuksia maksujen hoitamisessa viimeisien kolmen kuukauden aikana. Teollisuudessa maksuvaikeudet ovat muita toimialoja suurempi ongelma. Samoin aivan pienimmillä yrityksillä vaikeudet ovat keskimääräistä yleisempiä.

Yli puolet pk-yrityksistä on viimeisten kolmen kuukauden aikana törmännyt siihen, että maksut asiakkaiden tai liikekumppaneiden taholta ovat viivästyneet. Tulevien maksujen viivästyminen on ollut yleisintä teollisuuden ja kaupan yrityksissä. Ongelma korostuu erityisesti suurissa yli 50 hengen yrityksissä sekä kaikkein kasvuhakuisimmista pk-yrityksissä. Näistä yrityksistä jopa kaksi kolmasosaa raportoi, että maksut asiakkailta ja muilta yrityksiltä ovat viivästyneet.

Lomautukset ja työaikajärjestelyt ovat yleisiä

Vaikea suhdannetilanne on pakottanut yli kolmasosan pk-yrityksistä sopeuttamaan toimintaansa. Näiden yritysten osuus on noussut keväästä 8 prosenttiyksiköllä. Sopeutumistarve kasvaa yrityskoon kasvun myötä. Teollisuudessa lähes joka toinen pk-yritys on jo sopeuttanut toimintaansa vallitsevaan taloustilanteeseen.

Toimintaansa sopeuttaneista pk-yrityksistä 42 prosenttia on joutunut lomauttamaan henkilöstöään ja 30 prosenttia on turvautunut muihin työaikajärjestelyihin. Lomauttaneiden osuus on noussut keväästä 8 yksiköllä, mikä kertoo pk-yritysten liiketoimintaympäristön pysyneen vaikeana.

Irtisanomisiin on joutunut joka neljäs toimintaansa sopeuttanut yritys. Tämä osuus ei ole noussut viime keväästä. Irtisanomiset ja varsinkin lomautukset ovat teollisuudessa ja rakentamisessa selvästi muita aloja yleisempiä.

Suhdannetilanteeseen sopeutuminen liiketoiminnan laajentamisella uusiin tuotteisiin tai uusille markkinoille on vähäisempää kuin vielä keväällä.

Sisällysluettelo

Esipuhe	1
Tiivistelmä	2
Sisällysluettelo	5
1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky	6
2. Pk-yritykset kansantaloudessa	8
3. Suhdanteet	9
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	9
3.2 Liikevaihto	11
3.3 Kannattavuus	12
3.4 Vakavaraisuus	13
3.5 Investoinnit	14
3.6 Tuotekehitys	15
3.7 Henkilökunnan määrä	16
3.8 Vienti	17
3.9 Tuonti	18
3.10 Tuotantokustannukset	19
3.11 Inflaatio-odotukset	20
4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen	22
4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö	22
4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat	24
4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet	27
4.4 Työllistämisen esteet	30
4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset	31
4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö	33
4.7 Maksuvaikeudet	40
4.8 Suhdannetilanteeseen sopeutuminen	42
5. Yhteenvedo alueellisista tuloksista	45
Pk-yritysbarometrin aluejako	50

1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan liittyvien tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannetekijöiden lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta sekä kehittämistarpeita ja -esteitä. Barometrissa käsitellään aina myös ajankohtaisia teemoja – tällä kertaa maksuvaikeuksia ja suhdannetilanteeseen sopeutumista.

Innolink Research Oy teki syksyn 2009 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä heinä-elokuussa 2009. Vastaajina olivat 3 850 suomalaisen pk-yrityksen edustajat. Otantakehikkona on käytetty toimialaluokitusta TOL 2008 sekä Fonecta ProFinder -yritystietokantaa. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pk-yritysten todellista rakennetta.

Taulukko 1: Aineiston rakenne

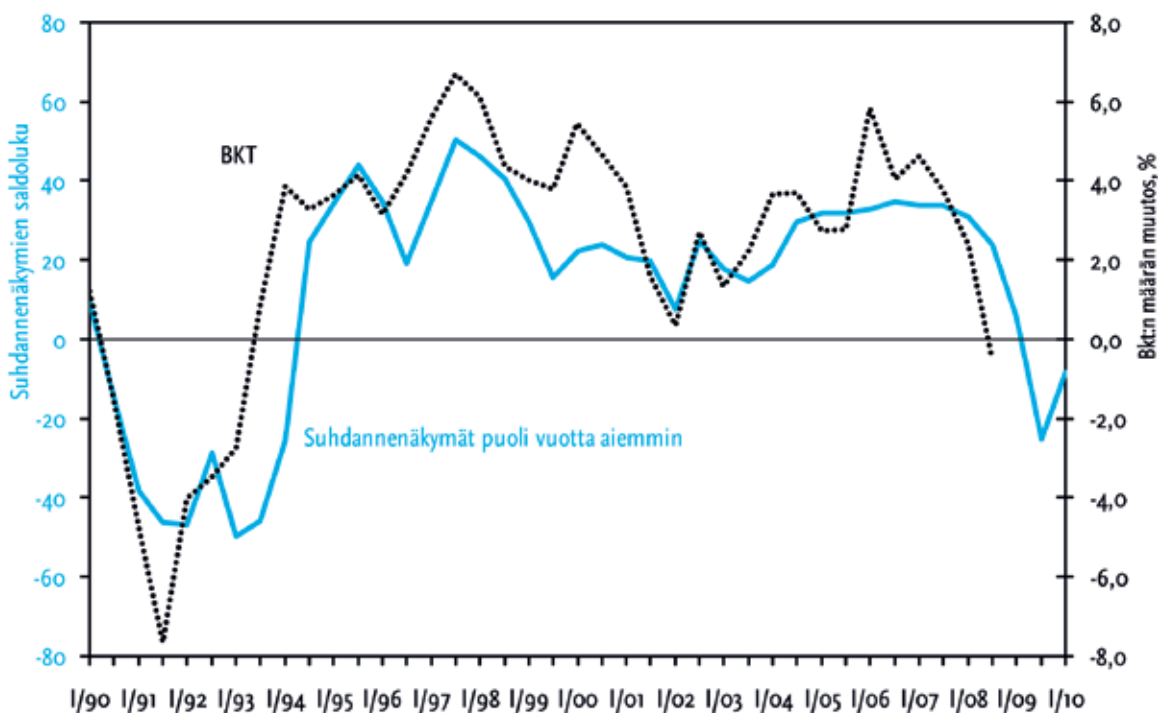
		n =	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	659	17
	Rakentaminen	458	12
	Kauppa	994	26
	Palvelut	1739	45
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	1881	49
	5–9 henkilöä	931	24
	10–19 henkilöä	528	14
	20–49 henkilöä	340	9
	50+ henkilöä	146	4
LIIKEVAIHTO	Alle 0,20 milj. euroa	871	23
	0,20–0,49 milj. euroa	803	21
	0,50–1,49 milj. euroa	980	25
	1,50+ milj. euroa	1196	31
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	446	12
	Pääkaupunkiseutu	208	5
	Uusimaa	326	8
	Varsinais-Suomi	284	7
	Satakunta	132	3
	Kanta-Häme	180	5
	Päijät-Häme	110	3
	Pirkanmaa	438	11
	Kymenlaakso	86	2
	Etelä-Karjala	63	2
	Etelä-Savo	87	2
	Pohjois-Savo	199	5
	Pohjois-Karjala	135	4
	Keski-Suomi	226	6
	Etelä-Pohjanmaa	224	6
	Keski-Pohjanmaa	120	3
	Pohjois-Pohjanmaa	174	5
	Pohjanmaa	200	5
	Kainuu	60	2
	Lappi	152	4
VASTAAJAN ASEMA	Yrittäjä	3024	79
	Palkattu toimitusjohtaja	510	13
	Muut	271	7
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	2003–	334	9
	1998–2002	310	8
	–1997	3175	83
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	252	7
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1287	34
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1488	39
	Ei kasvutavoitteita	717	19
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	79	2
YHTEENSÄ		3850	100

Pk-yritysten odotukset ovat ennakoineet tulevat suhdannekäänteet hyvin. Pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat osaksi kuitenkin seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten kehitystä viiveellä, jonka vuoksi kansainvälisissä suhdannekäänteissä arviot ovat olleet hieman viivästyneitä.

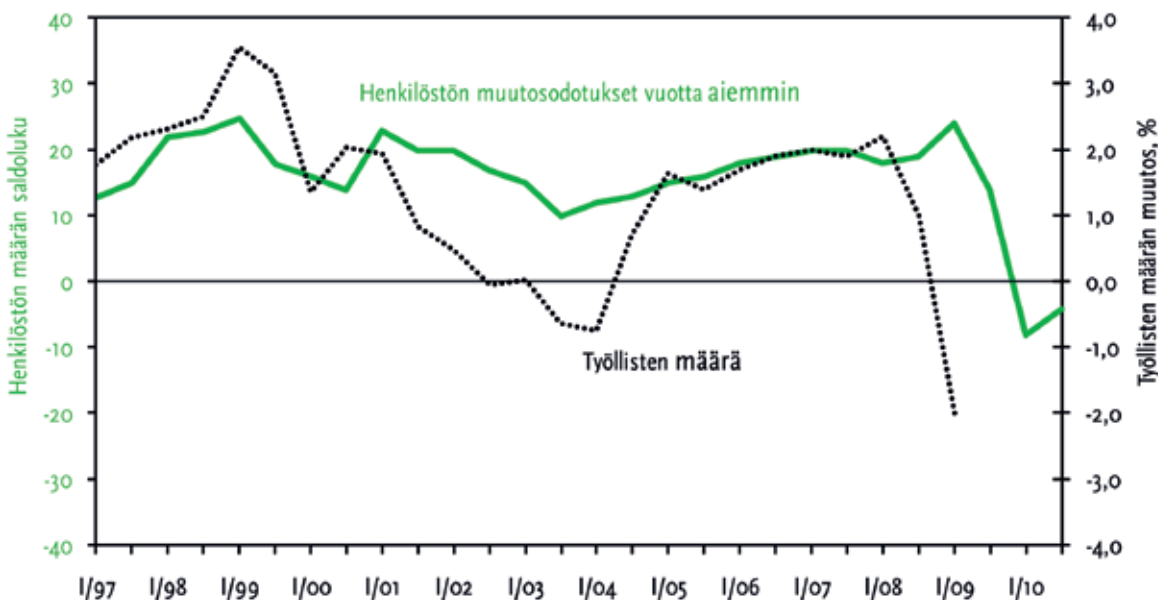
Sama havainto koskee ennustekykyä työllisyydestä. Pk-yritysbarometrin ennuste työllisyyskehityksestä –

varsinkin käännteistä – on ollut hyvä lukuun ottamatta viimeisintä käännettä. Kansainvälisen suhdannekehityksen heikkeneminen löi viime syksynä nopeasti läpi vientiteollisuuteen johtaen lomautusten nopeaan kasvuun. Varsinkin kotimarkkinoilla toimiviin pk-yrityksiin ennakkomerkit välittyivät hitaasti. Osassa yrityksistä ennakoidaan lisäksi tässäkin tilanteessa henkilöstön määrän kasvua.

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin ennustekyky, suhdannenäkymät ja bkt

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin ennustekyky, odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyys

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

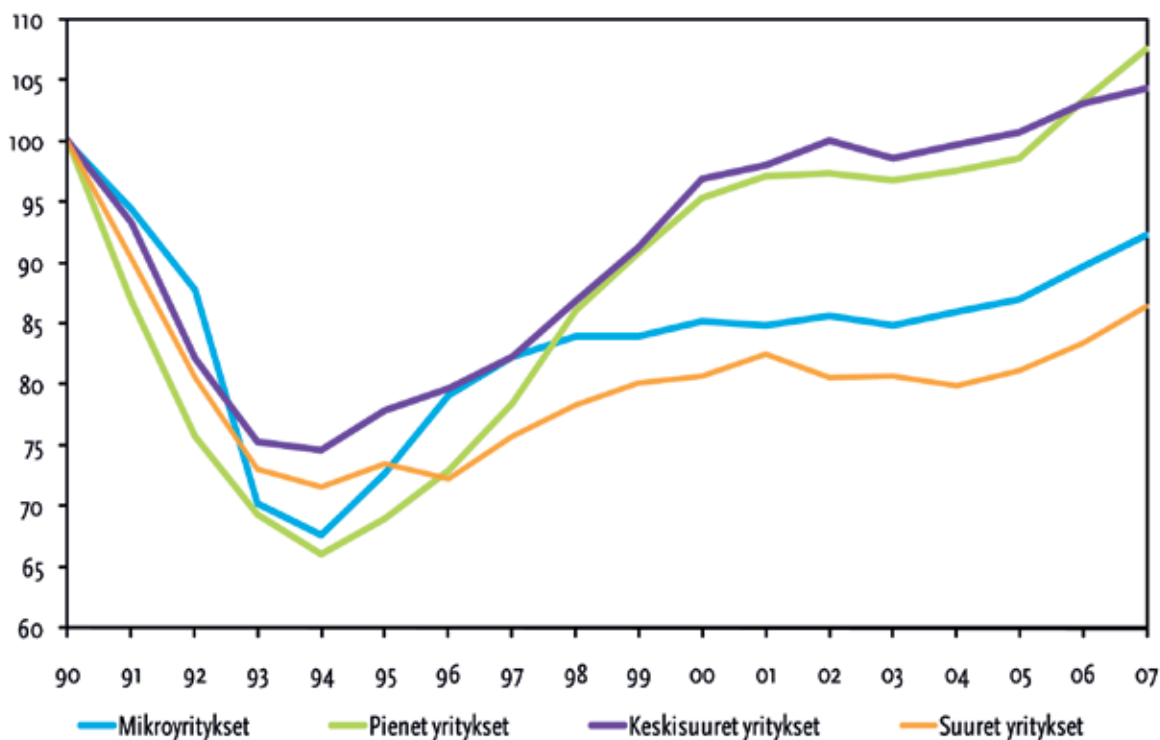
Vuonna 2007 Suomessa oli 308 917 yritystä Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan. Ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja yrityksiä oli 252 815. Viime vuosina yritysten määrän nettokasvu on ollut keskimäärin noin 5 000 vuodessa. Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli 93 prosenttia. Alle 250 henkilöä työllistävien pk-yritysten osuus oli puolestaan 99,7 prosenttia.

Suomalaisten yritysten liikevaihto nousi 373 miljardiin euroon vuonna 2007. Mikroyritysten osuus tästä oli noin 16 prosenttia. Koko pk-sektorin liikevaihto-osuus oli 49 prosenttia. Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maatalous) työllistivät vuonna 2006 lähes 1 413 787 henkilöä kokopäiväisesti. Mikroyritysten osuus tästä työllisten määrästä oli 25 prosenttia ja koko pk-sektorin 62 prosenttia.

Pk-sektori on vastannut noin 80 prosentista yrityksissä vuoden 1994 jälkeen syntyneistä uusista työpaikoista – kahdesta kolmasosasta kaikista uusista työpaikoista. Kaikkein voimakkaimmin henkilöstö on lisääntynyt vuoden 1994 jälkeen pienissä, 10–49 henkilöä työllistävissä, yrityksissä – yhteensä 63 prosenttia. Keskisuuret yritykset ovat kasvattaneet henkilöstöään 40 prosentilla ja mikroyrityksetkin 37 prosentilla. Pienten ja keskisuurten yritysten henkilöstö ylittää nykyään vuoden 1990 tason.

Suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä, yrityksissä kumulatiivinen henkilöstön lisäys on jäänyt 21 prosenttiin. Suurten yritysten työllisten määrän hidasta kasvua selittää osaltaan kuitenkin toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Vertailtaessa erikokoisten yritysten työllistävyttä on myös muistettava, että yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen kasvun myötä.

Kuva 3: Työllisten määrä erikokoisissa yrityksissä, indeksi 1990=100

3. Suhdanteet

Tässä osiossa tarkastellaan pk-yritysten odotuksia erityisesti koko taloutta koskien: kuinka suhdannetilanteen arvioidaan muuttuvan ja miten pk-yritysten investoinnit sekä henkilökunnan määrä kehittyvät. Tarkastelun kohteena ovat myös yritystalouden tärkeimmät muuttujat kuten liikevaihto ja kannattavuus.

3.1 Yleiset suhdannenäkymät

Talouden kriisi on vaikeuttanut pk-yritysten toimintaa jo vuoden ajan. Tilanne heikkeni viime syksyn ja alkuvuoden aikana erittäin nopeasti. Kesän aikana talouden alamäki on loiventunut, mikä näkyy pk-yritysten suhdanteiden lievänä paranemisena. Suhdanneodotusten saldoluku on nyt -8, kun se edellisessä kevään barometrissa oli -25.

Saldoluvun nousu selittyy suurelta osin sillä, että suhdanteiden heikkenemistä odottavia on nyt selvästi vähemmän kuin edellisessä barometrissa. Muutos tilanteen paranemista odottavien osuudessa on selvästi pienempi. Vain 18 prosenttia pk-yrityksistä näkee suhdannetilanteen paranevan lähimmän vuoden aikana.

Toimialoittain saldoluku koheni eniten teollisuudessa ja rakentamisessa eli aloilla, joilla tilanne heikkeni viime syksyn ja alkuvuoden aikana kaikkein jyrkimmin. Odotusten nousu kesän aikana on vastareaktio suhdanteiden poikkeuksellisen rajulle laskulle.

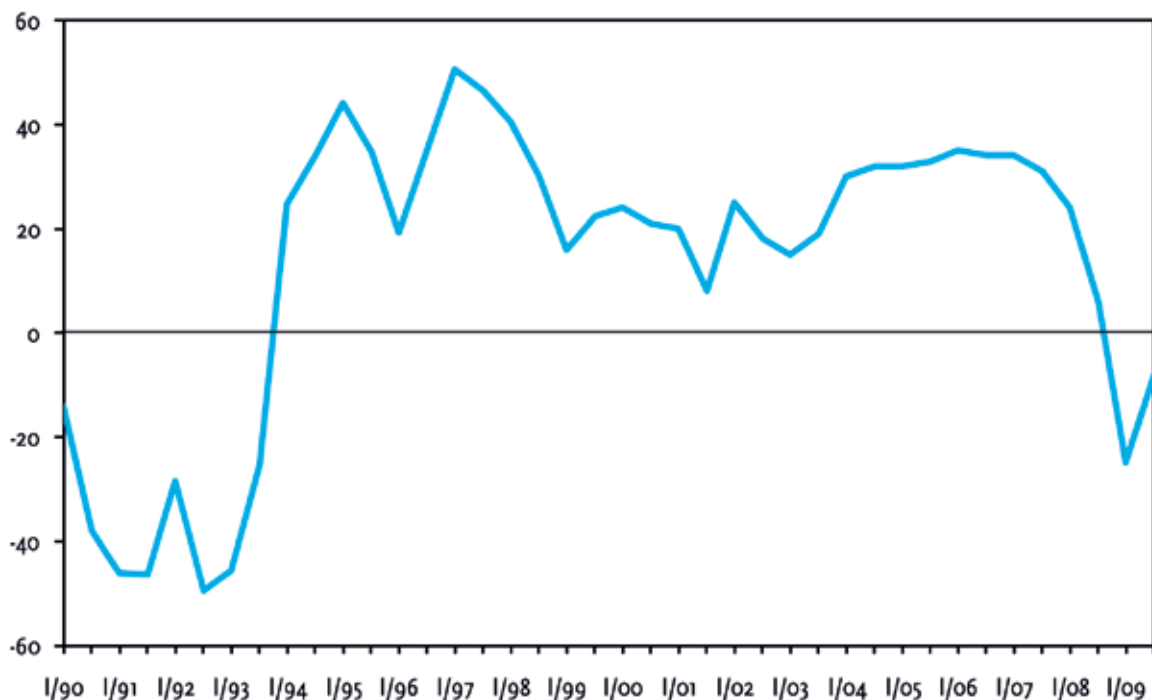
Lisäksi peilataan pk-yritysten vienti- ja tuontiodotuksia. Odotuksia hinnoista ja kustannuksista tarkastellaan loppu- ja välituotteiden hintojen sekä palkkojen osalta.

Nousun myötä erot suhdannenäkymissä toimialojen kesken tasoittuivat viime keväästä. Kaikilla neljällä päätoimialalla runsaat 50 prosenttia yrityksistä uskoo suhdanteiden pysyvän lähitulevaisuudessa ennallaan.

Yritysten kokoluokittain synkimmät odotukset ovat vähintään 20 henkeä työllistävillä pk-yrityksillä. Lähes puolet tämän kokoluokan rakennusyrityksistä arvioi suhdanteiden edelleen heikkenevän. Myös tämän kokoluokan kaupan ja palvelualojen yritykset ovat arvioissaan selvästi varovaisempia kuin samojen alojen mikroyritykset.

Pienimmät, alle 5 hengen yritykset ovat edelleen muita toiveikkaampia: melkein 60 prosenttia niistä näkee suhdanteiden pysyvän nykyisellään ja tilanteen paranemista odottavia on lähes yhtä paljon kuin heikompiin aikoihin varautuvia.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku ^{x/}
Toimialoittain				
Kaikki yritykset	18	56	26	-8
Teollisuus	20	52	28	-8
Rakentaminen	13	56	31	-18
Kauppa	18	52	30	-12
Palvelut	20	57	23	-3
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	52	36	12	40
Kasvuhakuiset	26	52	22	4
Asemansa säilyttäjät	13	58	29	-16
Ei kasvutavoitetta	6	64	30	-24
Toimintansa lopettavat	3	39	58	-55
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	20	58	22	-2
5–9 henkilöä	20	53	27	-7
10–19 henkilöä	16	51	33	-17
20–49 henkilöä	18	46	36	-18
yli 50 henkilöä	13	52	35	-22
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1998	16	56	28	-12
1998–2002	27	53	20	7
2003–2009	37	48	15	22

^{x/} Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät"-vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 Liikevaihto

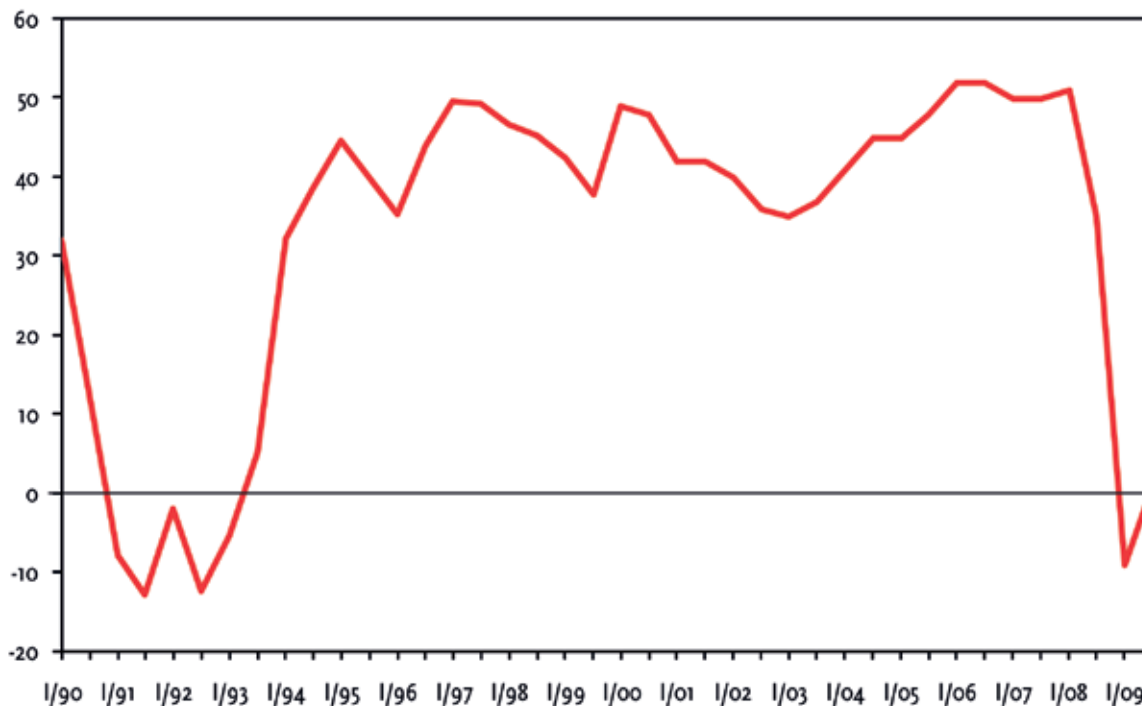
Viime syksynä alkaneen syöksen jälkeen pk-yritysten liikevaihto-odotukset palautuivat kesän aikana hieman positiivisemmiksi. Saldoluku nousi 10 yksiköllä, kun rakennusalan ja teollisuuden odotukset eivät enää ole aivan yhtä synkkiä kuin alkuvuodesta.

Joka kolmas palvelualan yritys arvioi liikevaihtonsa kasvavan lähimpien 12 kuukauden aikana, mikä on työtömyyden nousuun nähden melko toiveikas näkemys. Toisaalta yli miljoonan euron vuotuisen liikevaihtoon yltävät palveluyritykset ovat selvästi varovaisempia; niillä liikevaihto-odotusten saldoluku on -6.

Eri kokoluokan pk-yrityksillä on hieman toisistaan poikkeavat näkemykset liikevaihdon kehityksestä: keskimääräistä pessimistisempiä ovat vähintään 20 henkeä työllistävät rakennusalan ja kaupan alan yritykset. Aivan pienimpien mikroyritysten odotukset ovat nyt hyvin lähellä koko pk-sektorin keskiarvoja.

Liikevaihto-odotuksissa tapahtui nyt samansuuruisen korjaus parempaan kuin 1990-luvun alun laman jyrkimmän pudotuksen jälkeen. Myös odotusten pohjataso oli melkein yhtä matala kuin vuonna 1991.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	29	43	28	1
Teollisuus	26	43	31	-5
Rakentaminen	22	41	37	-15
Kauppa	27	43	30	-3
Palvelut	32	45	23	9

3.3 Kannattavuus

Talouden loiventunut alamäki näkyy pk-yritysten kannattavuusodotuksissa. Heikompaan kannattavuuteen varautuvien osuus on kaikilla aloilla noin 5 prosenttiyksikköä pienempi kuin alkuvuonna.

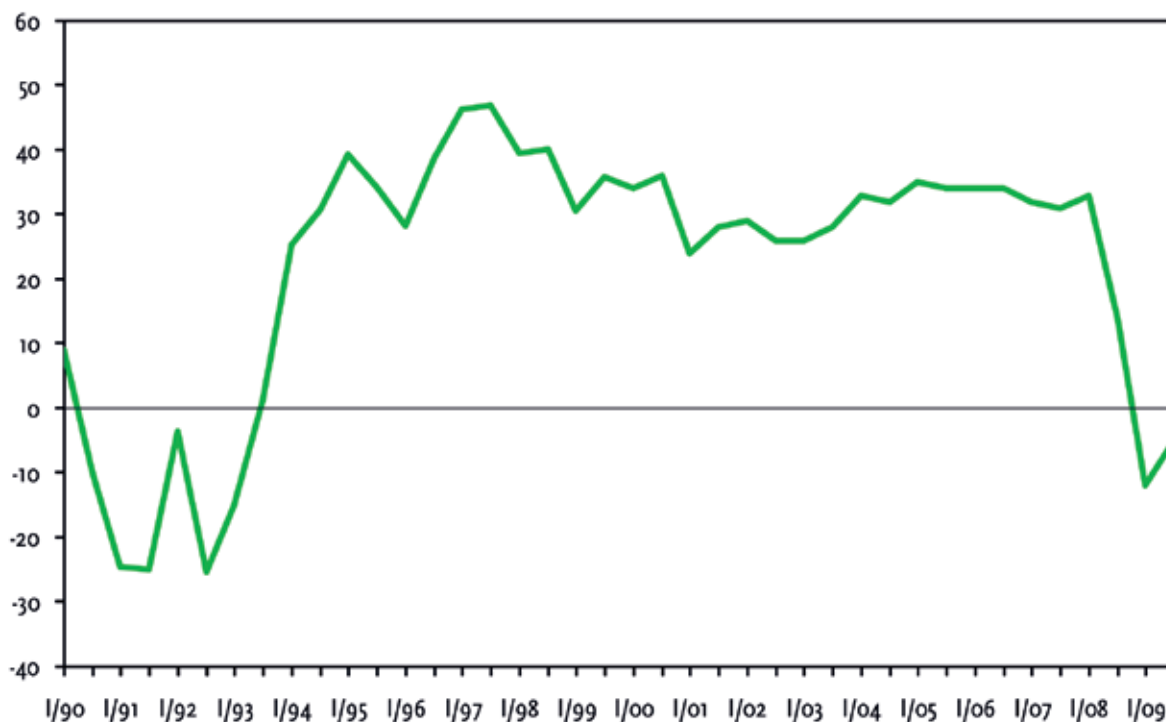
Vaikeaan taloustilanteeseen sopeutuminen vie aikaa, eikä uuteen nopeaan nousuun vielä uskota. Näistä syistä vain vajaa neljännes pk-yrityksistä uskoo kannattavuutensa kohenevan nykytasolta seuraavien 12 kuukauden aikana.

Muutokset talouden tilassa etenevät toimialoittain eri tahtiin. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että kaupan alalla

kannattavuusodotukset ovat nyt huonommat kuin teollisuudessa. Positiivista on palveluyritysten kannattavuutta ennakoivan saldoluvun nousu niukasti plus-salle.

Nuorimmat, vuoden 2002 jälkeen perustetut yritykset ovat kannattavuusnäkömien suhteen selvästi keskimääräistä optimistisempia: vain 11 prosenttia kaupan alan ja 14 prosenttia palvelualojen nuorista pk-yrityksistä arvioi kannattavuutensa edelleen heikkenevän.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	23	49	28	-5
Teollisuus	24	46	30	-6
Rakentaminen	17	47	36	-19
Kauppa	21	48	31	-10
Palvelut	26	49	25	1

3.4 Vakavaraisuus

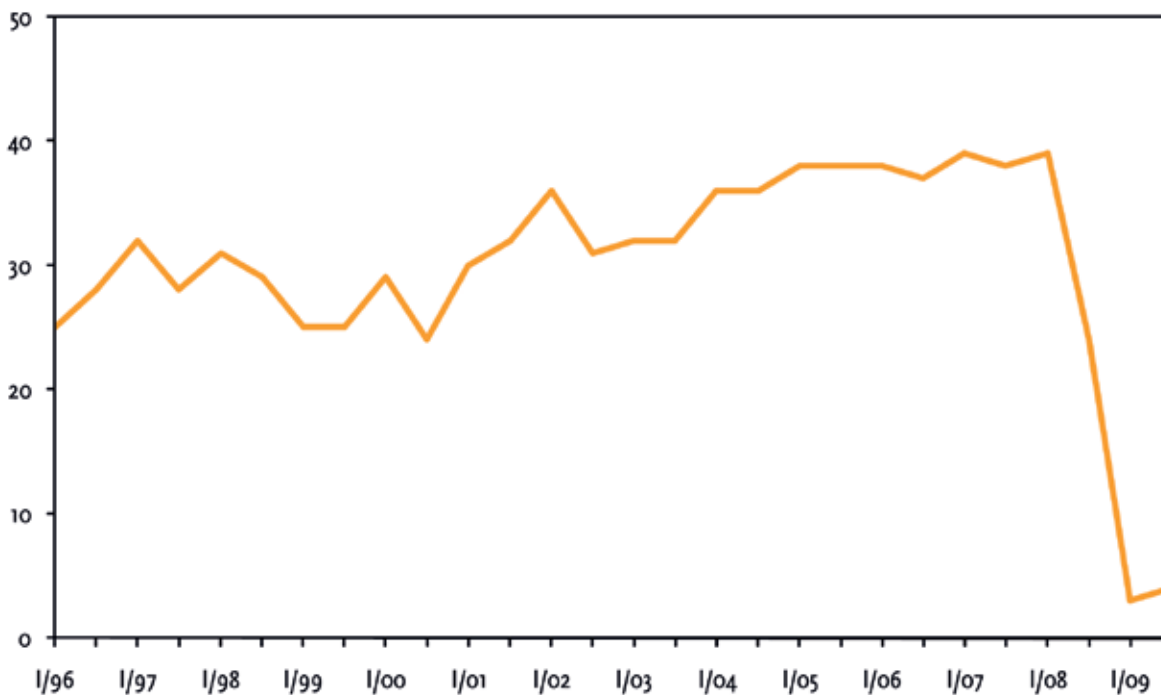
Pk-yritysten käsitykset vakavaraisuutensa lähiajan kehityksestä olivat lähes samat kuin kevään barometrissa. Saldoluku nousi vain yhdellä yksiköllä ja oli nyt +4. Matkaa pitkän ajan keskiarvoon +32 on paljon, joten omien varojen niukkuus rajoittaa pk-yritysten kasvua vielä pitkään.

Toimialoittain ainoa oleellinen muutos oli se, että rakennusalan yritysten saldoluku on nyt 5 yksikköä korkeampi kuin edellisessä barometrissa. Teollisuudessa

odotukset vakavaraisuuden kehityksestä laskivat edelleen 2 yksiköllä tasolle -1.

Kaikkein optimistisimpia ovat vuoden 2002 jälkeen perustetut kaupan alan yritykset. Vain 5 prosenttia niistä arvioi vakavaraisuutensa heikkenevän. Kaupan alan konkurssien määrä on kuitenkin kääntynyt selvään nousuun jo kuluvan vuoden ensimmäisen puoliskon aikana.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	21	62	17	4
Teollisuus	19	61	20	-1
Rakentaminen	17	63	20	-3
Kauppa	20	62	18	2
Palvelut	23	62	15	8

3.5 Investoinnit

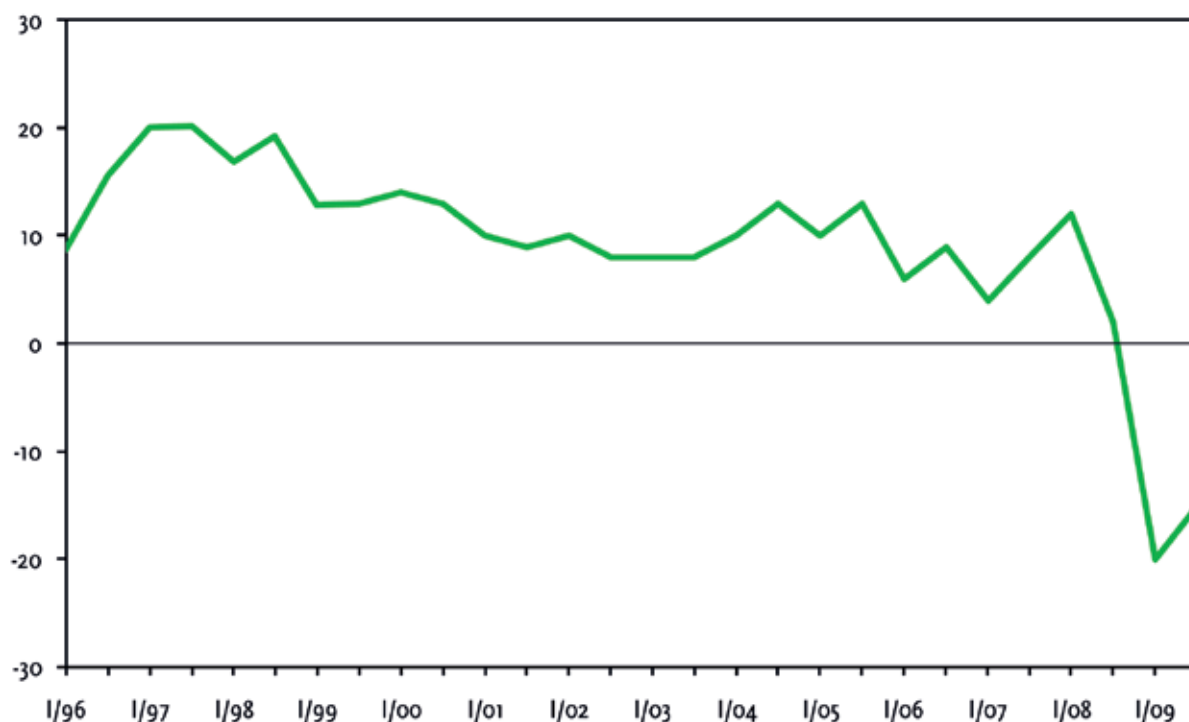
Näkymät uusien investointien suhteen ovat edelleen hyvin vaisut. Saldoluku nousi alkuvuodesta 5 yksiköllä, mutta nykyinenkin taso -15 kertoo siitä, että pk-yritysten aikomukset ja mahdollisuudet liiketoiminnan laajentamiseen ovat heikot.

Investointeja on jo tänä vuonna sekä vähennetty että lykätty ja vieläkin joka kolmas teollisuuden ja rakennusalan yritys aikoo vähentää niitä. Tämä korostuu vähintään 20 henkeä työllistävässä rakennusliikkeistä. Niistä joka toinen karsii investointejaan edelleen.

Kansainvälisillä markkinoilla toimivilla teollisuuden ja kaupan pk-yrityksillä investointiodotukset ovat hie- man valoisimmat kuin kotimaassa tai paikallisesti toi- mivilla.

Investointien lisäämistä suunnittelevia pk-yrityksiä on yhtä vähän kuin alkuvuonna, vain runsaat 10 pro- senttia. Selvää nousua investointeihin voidaan odottaa vasta sen jälkeen, kun liikevaihto ja kannattavuus ovat palautuneet nykytasoilta lähemmäs normaalia.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	13	59	28	-15
Teollisuus	15	53	32	-17
Rakentaminen	12	54	34	-22
Kauppa	12	58	30	-23
Palvelut	14	62	24	-10

3.6 Tuotekehitys

Yleiseen talouskehitykseen liittyvä epävarmuus ja pk-yritysten vaikea tilanne jarruttavat tuotekehitystä. Toimialasta riippumatta kaksi kolmasosaa pk-yrityksistä aikoo pitää tuotekehityksensä nykytasolla tulevien 12 kuukauden aikana.

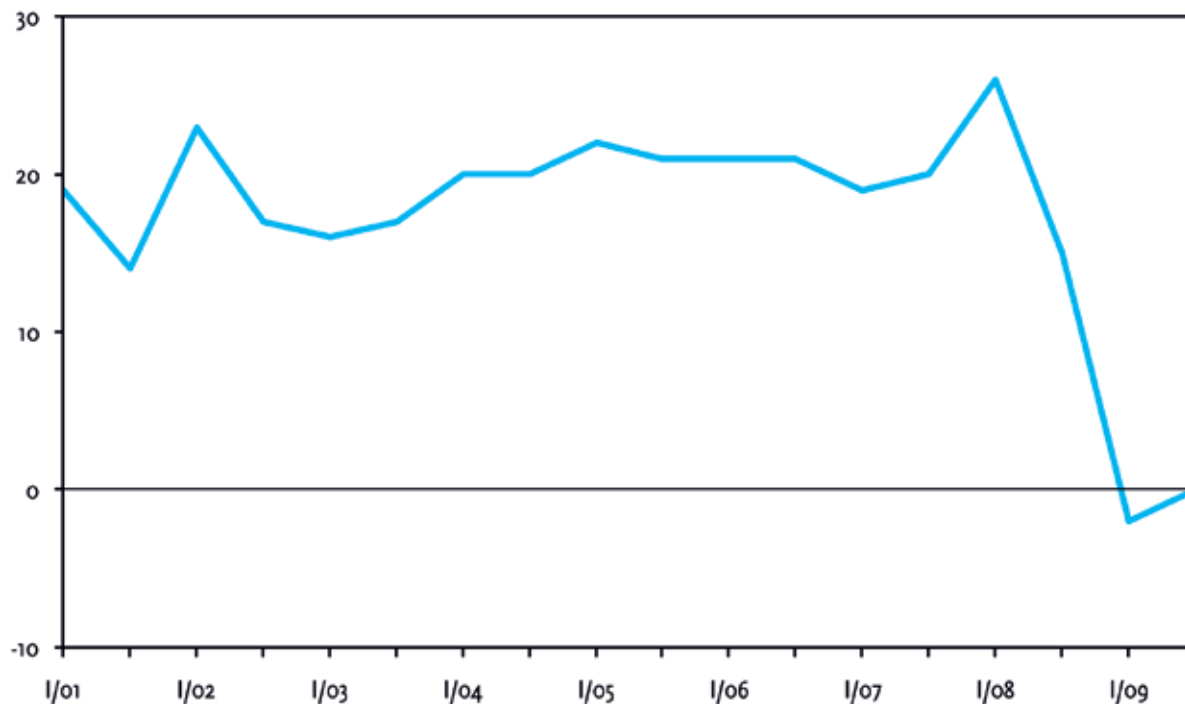
Tuotekehitysodotusten saldokulu on pyöreä nolla, kun sekä tuotekehitystään lisääviä että vähentäviä on 17 prosenttia kaikista pk-yrityksistä. Tällä osa-alueella toimialoittaiset erot ovat hyvin pieniä.

Muista pk-yrityksistä poikkeavat kansainvälistä toimintaa harjoittavat teollisuusyritykset: joka kolmas

niistä suunnittelee lisäävänsä tuotekehitystään. Lähes yhtä kehityshakuisia ovat kansainvälisillä markkinoilla toimivat palveluyritykset.

Suuret, liikevaihdoltaan vähintään 2 miljoonan euron yritykset eivät erotu muista pk-yrityksistä tuotekehityssuunnitelmien osalta. Sen sijaan melko uudet, vuoden 2002 jälkeen perustetut kauppa- ja palveluyritykset ovat keskimääräistä tuotekehityshakuisempia: joka kolmas niistä aikoo lisätä tuotekehitystään.

Kuva 9: Tuotekehityspanostusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset tuotekehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	17	66	17	0
Teollisuus	21	61	18	3
Rakentaminen	14	65	21	-7
Kauppa	15	65	20	-5
Palvelut	18	68	14	4

3.7 Henkilökunnan määrä

Henkilöstön määrä pk-yrityksissä vähenee. Arviot henkilöstön määrän muutoksesta ovat kuitenkin hieman aiempaa positiivisemmat. Saldoluku nousi edellisestä barometrista 4 yksiköllä, mutta on edelleen negatiivinen.

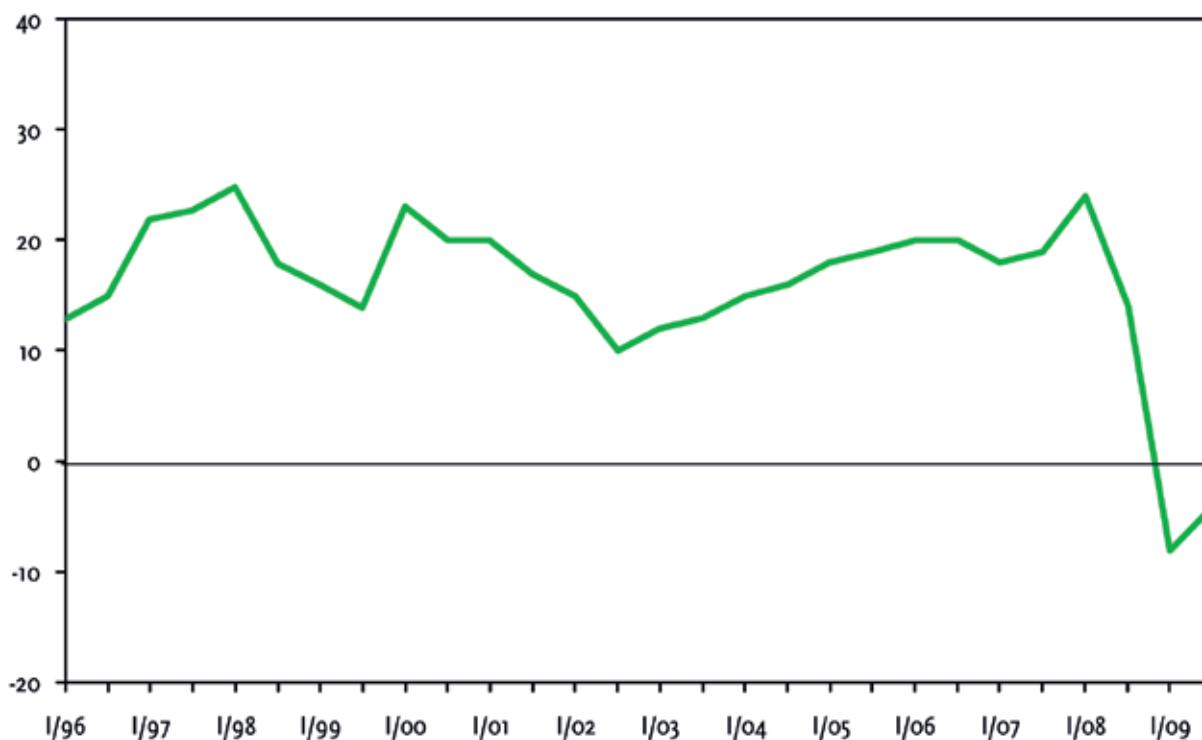
Alihankkijayritysten asema on selvästi vaikein. Lähes joka kolmannessa teollisuus- ja rakennusalan alihankkijoina toimivista yrityksistä työntekijöiden määrä vähenee edelleen.

Mitä suuremmasta pk-yrityksestä on kyse, sitä yleisempiä ovat odotukset henkilöstön vähenemisestä.

Voimakkain paine henkilömäärän laskuun on kaupan alan yli 20 hengen yrityksissä. Niistä 41 prosenttia arvioi henkilöstönsä määrän alenevan lähimmän vuoden aikana.

Sen sijaan alle 10 henkeä työllistävässä yrityksissä jokaisen työntekijän merkitys korostuu ja toimialasta riippumatta lähes 80 prosenttia näistä mikroyrityksistä aikoo pitää henkilömääränsä ennallaan vaikeissakin talouden oloissa.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	13	70	17	-4
Teollisuus	10	68	22	-12
Rakentaminen	12	64	24	-12
Kauppa	10	73	16	-6
Palvelut	15	72	13	2

3.8 Vienti

Ensimmäiset merkit kansainvälisen talouden kriisin väistymisestä näkyvät pk-yritysten vientiodotuksissa. Viennin arvoa kuvaava saldoluku nousi 7 yksiköllä takaisin plussan puolelle.

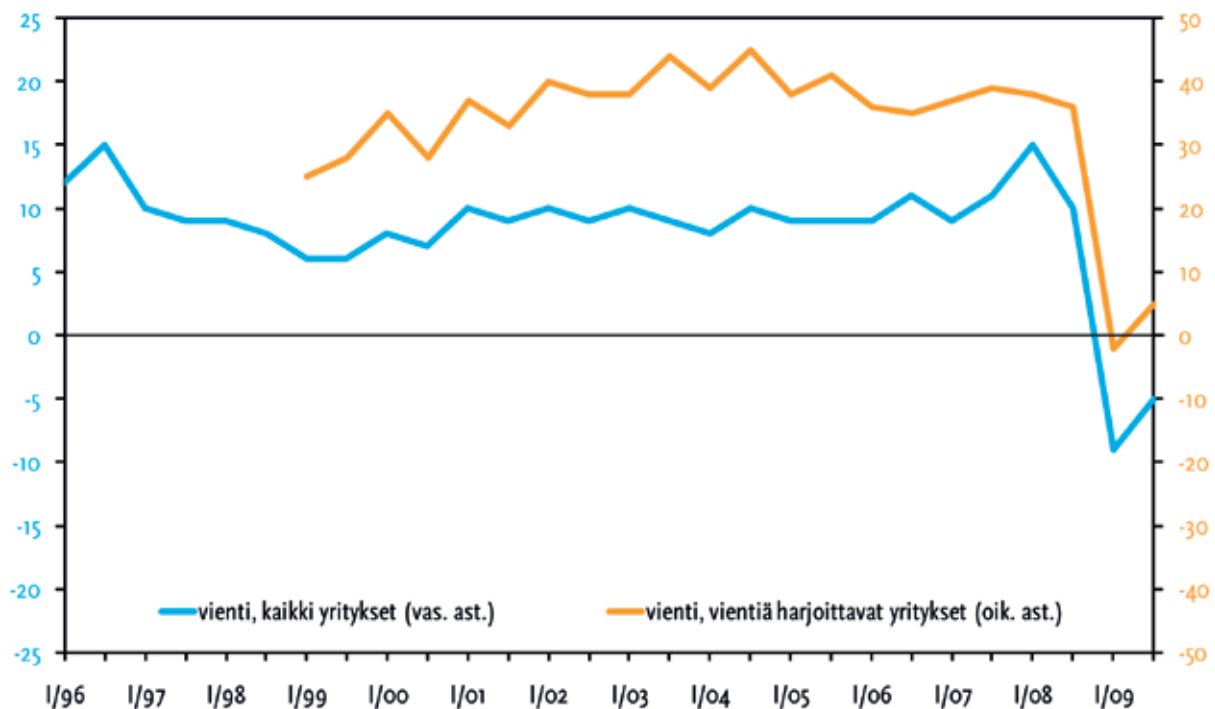
Toisin kuin monilla muilla liiketoiminnan osa-alueilla vientinäköymien paraneminen johtui siitä, että aiempaa useampi pk-yritys odottaa tilanteen paranevan. Muilla osa-alueilla saldoluku nousi sitä kautta, että tilanteen heikkenemistä odottavia oli aiempaa vähemmän.

Huomion arvoista on silti se, että normaalioloissa vientiodotusten saldoluku liikkuu 30–40 välillä. Odotusten nykyinen taso +5 on siten vielä kovin matala.

Viennin alihankkijoilla tilanne on edelleen vaikein. Teollisuudessa vain 10 prosenttia viennin alihankkijoista uskoo viennin arvon lähiajan nousuun.

Sitä vastoin teollisuuden suuret pk-yritykset näkevät vientimarkkinoiden kohenevan selvästi: vähintään 5 miljoonan euron liikevaihtoon yltävistä teollisuuden vientiyrityksistä melkein kolmannes näkee viennin kasvavan lähitulevaisuudessa.

Kuva 11: Viennin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 9: Vientiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa vientiä harjoittavat	17	35	3	20	12
Osana toisen yrityksen vientiä	14	32	10	11	10

Taulukko 10: Vientiyritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	27	51	22	5
Teollisuus	27	51	22	5
Rakentaminen	19	55	26	-7
Kauppa	26	47	27	-1
Palvelut	29	54	17	12

3.9 Tuonti

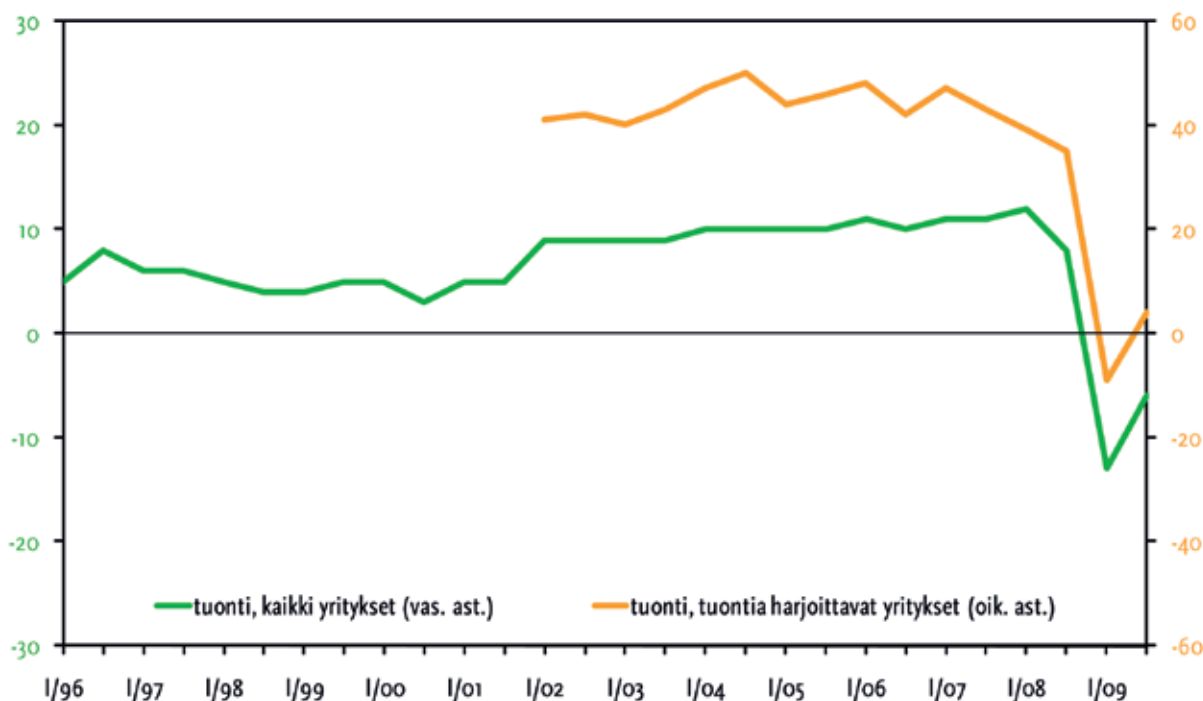
Hieman parantuneet vientinäkymät sekä toiveet ulkomaankaupan yleisestä viriämisestä nostivat pk-yritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta lievästi positiivisiksi. Saldoluvun nousu oli tuntuvat 13 yksikköä.

Valtaosa tuonnista kulkee kaupan alan ja teollisuuden yritysten kautta. Teollisuudessa saldoluvun nousu jäi kuitenkin 2 yksikköön, mikä on melko pieni muutos toimialan vientinäkymien kohenemiseen nähden. Tuontia harjoittavien teollisuusyritysten osuus kaikista toimialan yrityksistä nousi silti selvästi alkuvuodesta.

Yhtä lailla yllättävää on kaupan alan saldoluvun peräti 15 yksikön nousu edellisestä barometrasta, koska kotimaisen kysynnän yleiset näkymät ovat työttömyyden pahenimisen takia hyvin epävarmat.

Näkemykset tuonnin arvon muutoksesta ovat hyvin samankaltaiset kaiken kokoisilla kaupan alan yrityksillä.

Kuva 12: Tuonnin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 11: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa tuontia harjoittavat	23	36	9	46	10

Taulukko 12: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	27	50	23	4
Teollisuus	17	57	26	-9
Rakentaminen	26	61	13	13
Kauppa	32	42	26	6
Palvelut	28	56	16	12

3.10 Tuotantokustannukset

Taluskriisi leikkaa kustannuksia. Pk-yritysten tuotantokustannusten muutosodotuksia peilaava saldoluku aleni kahdella yksiköllä uuteen ennätykseen tasolle +12. Eniten putosivat teollisuuden kustannusodotukset.

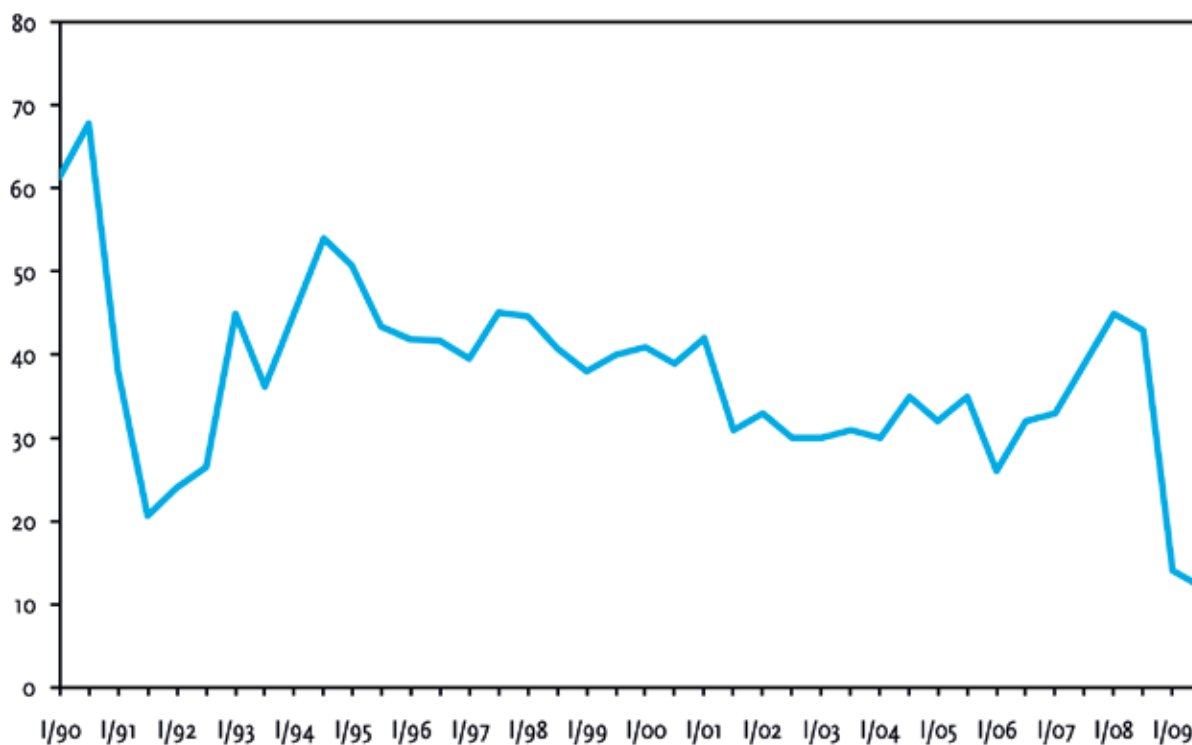
Muista toimialoista poiketen rakennusalan saldoluku nousi 10 yksiköllä edellisen barometrin todella matalalta tasolta. Rakennusalan odotukset ovat jälleen lähempänä muita toimialoja. Suurissa pk-raken-

nusliikkeissä kustannusodotusten hajonta on kuitenkin suurta: kustannusten laskua odottavia on lähes yhtä paljon kuin niiden nousuun varautuvia.

Työvoimavaltaisella palvelusektorilla kustannusodotukset ovat edelleen keskimääräistä korkeammat. Tämä koskee kaiken kokoisia palvelualan pk-yrityksiä.

Suurilla kaupan pk-yrityksillä kustannuspaineet ovat selvästi suuremmat kuin toimialalla keskimäärin.

Kuva 13: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 13: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvavat %	Pysyvät ennallaan %	Alenevat %	Saldoluku
Kaikki yritykset	26	60	14	12
Teollisuus	23	57	20	3
Rakentaminen	24	57	14	10
Kauppa	21	65	14	7
Palvelut	31	57	12	19

3.11 Inflaatio-odotukset

Hintojen nousu on tänä vuonna poikkeuksellisen vähäistä suuressa osassa taloutta. Kuluttajahintojen vuositason muutosprosentit ovat nollan pinnassa viime vuodesta halventuneiden polttoaineiden, heikentyneen kysynnän ja osin myös vahvan euron takia.

Myös pk-yritysten odotukset hintakehityksestä ovat hyvin matalat. Sekä loppu- että välituotteiden hintojen odotetaan pysyvän lähes ennallaan seuraavien 12 kuukauden aikana. Samoin arviot palkkojen noususta ovat edelleen vaimentuneet.

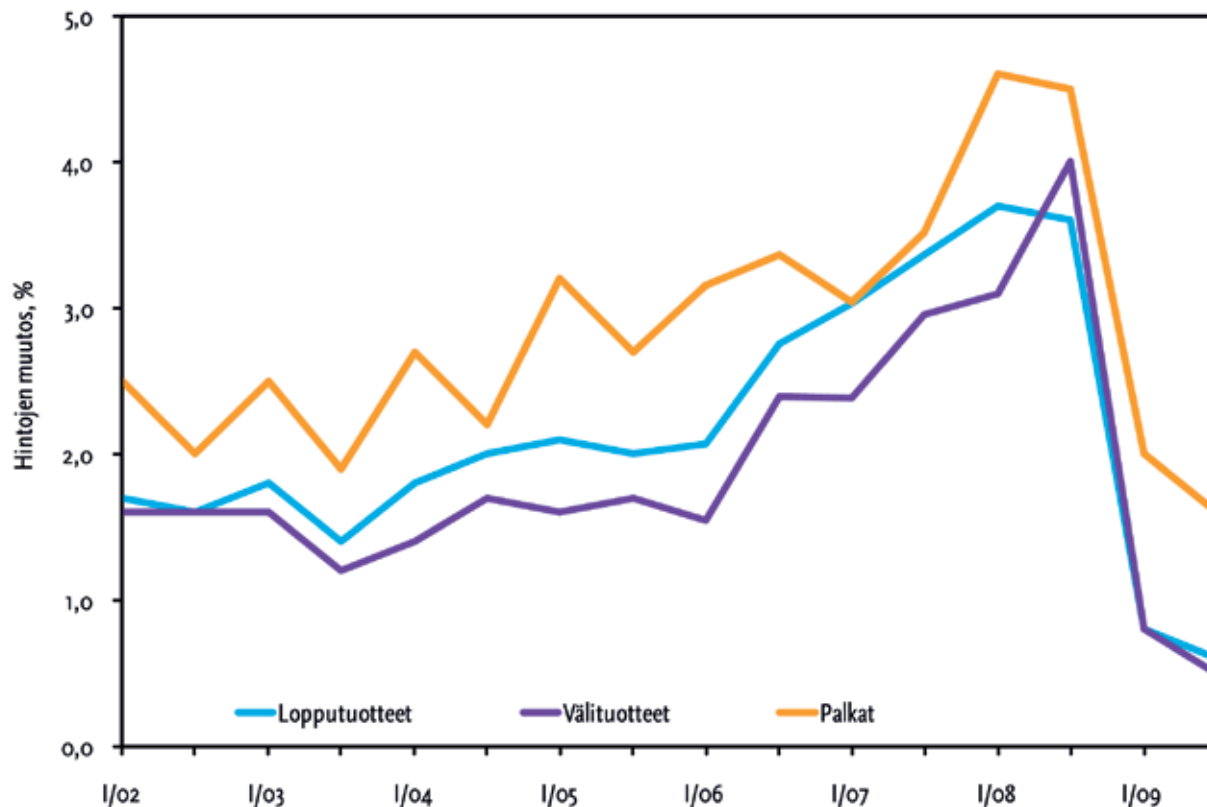
Tyypillisesti pk-yritysten arviot lopputuotteidensa hintojen vuosinoususta liikkuvat 2 prosentin tuntumassa. Nousukauden huipulla käytiin 3 prosentin ylä-

puolella, josta hintaodotukset ovat nyt pudonneet poikkeuksellisen mataliksi.

Rakentamisessa odotukset lopputuotteiden hinnoista ovat tuotantokustannuksia koskevien odotusten tapaan hieman nousseet alkuvuoden erittäin matalista lukemista. Saldoluku on nyt +8 eli 12 yksikköä aiempaa korkeampi.

Palvelualalla lopputuotteiden hintojen koskevat odotukset ovat muita aloja korkeammat, mikä liittyyneen palkkakustannusten hallitsevaan asemaan kokonaiskustannuksissa. Nousevan työttömyyden oloissa näiden odotusten toteutuminen on kuitenkin epävarmaa.

Kuva 14: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 14: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Lopputuotteet %	Välituotteet %	Palkat %
Kaikki yritykset	0,6	0,5	1,6
Teollisuus	0,3	0,0	1,3
Rakentaminen	-0,2	0,1	1,6
Kauppa	0,1	0,6	1,4
Palvelut	1,1	0,7	1,9

Taulukko 15: Odotukset hintojen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Nousevat %	Pysyvät ennallaan %	Laskevat %	Saldoluku
Lopputuotteet				
Kaikki yritykset	28	61	11	17
Teollisuus	24	63	13	11
Rakentaminen	22	64	14	8
Kauppa	27	59	14	13
Palvelut	32	61	7	25
Välituotteet				
Kaikki yritykset	27	62	11	16
Teollisuus	24	59	17	7
Rakentaminen	24	60	16	8
Kauppa	28	60	12	16
Palvelut	29	65	6	23
Palkat				
Kaikki yritykset	46	51	3	43
Teollisuus	47	50	3	44
Rakentaminen	48	50	2	46
Kauppa	41	55	4	37
Palvelut	49	48	3	46

4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen

Tämä osio käsittelee pk-yritysten toimintaympäristöä, kasvuhakuisuutta sekä kehitystarpeita ja -esteitä. Eri-tyisesti huomio kohdistuu yritysten kasvustrategioihin, kasvun esteisiin ja kasvuhaluttomuuden syihin. Osi-

ossa tarkastellaan myös työllistämistarpeita ja -esteitä, sukupolven- ja omistajavaihdoksia sekä pk-yritysten rahoitusta. Tänä syksynä tarkastellaan myös yritysten maksuvaikeuksia ja sopeutumista taloustilanteeseen.

4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö

Yrittäjyysilmapiiriä selvitetään neljällä kysymyksellä. Pk-yritysten aseman koetaan parantuneen kauttaaltaan parin vuoden takaisesta ja arvio on edelleen positiivinen: indeksi on +4. Arviot ovat säilyneet lähes keväisellä tasolla. Kokonaisarvion pieni heikkeneminen on tapahtunut kaikissa osatekijöissä.

Arviot ovat varsin yhteneväiset toimialasta riippumatta. Kaupan toimialalla annetaan hieman kriittisemmät arviot julkisen vallan toiminnasta kuin muilla toimialoilla. Pienet ja keskisuuret pk-yritykset kokevat ilmapiirin mikroyrityksiä paremmaksi.

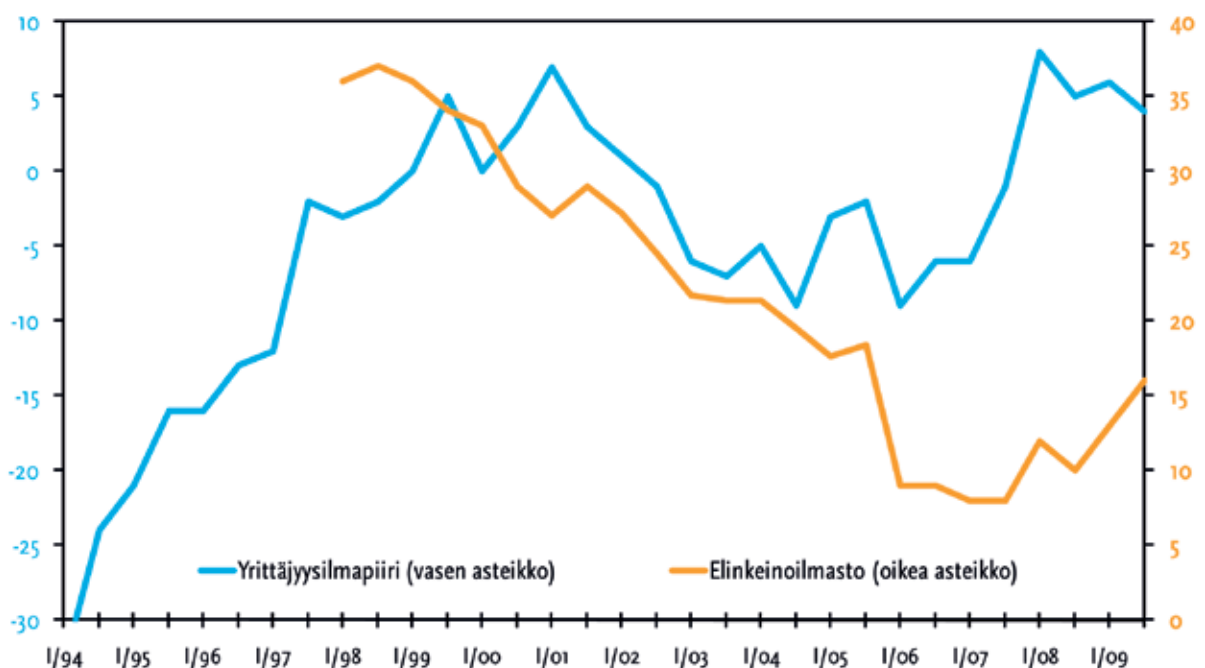
Yrittäjyysilmapiiri-indeksin osatekijöistä oma kokemus ja kansalaisten suhtautuminen saavat positiivisen arvion. Sen sijaan julkisen vallan asenteet ja toimet arvioidaan selkeästi negatiiviseen sävyyn niin paikallis- ja aluetasolla kuin valtakunnan tasolla.

Yritykset arvioivat myös julkisia ja markkinaehtoisia rahoittajia. Julkisten rahoittajien indeksi on +11, kun markkinaehtoiset rahoittajat saavat arvion +9. Julkisten rahoittajien arvio on lähes sama kuin keväällä, mutta markkinaehtoisten rahoittajien arvio on heikentynyt sel-

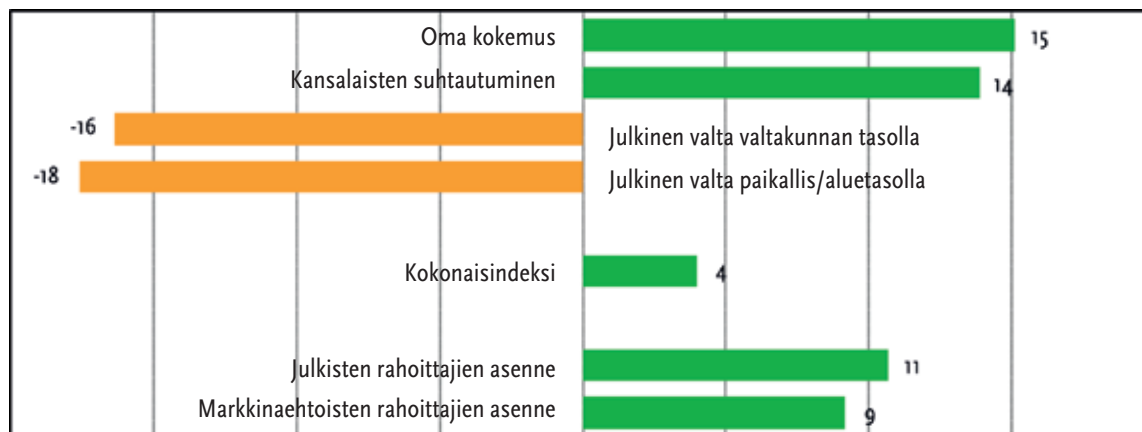
västi -6 yksikköä laskettuaan jo keväällä 10 yksikköä. Ensimmäistä kertaa mitattujen neljän vuoden aikana julkiset rahoittajat saavat markkinaehtoisia rahoittajia paremman arvion. Julkiset rahoittajat saavat suhteessa paremman arvion nuoremmilta, suuremmilta ja kaikkein kasvuhakuisimmilta sekä teollisuuden pk-yrityksiltä.

Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi on jatkanut nousuaan. Kolmestatoista kriteeristä laskettu kokonaisindeksi on +16. Kovin merkittäviä muutoksia osatekijöissäkään ei ole valtakunnan tasolla. Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin ympäristöstä ja liikenneyhteyksistä. Heikoimman arvion saa sopivan työvoiman saatavuus, sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö sekä elinkeinopolitiikka kokonaisuudessaan. Työvoiman saatavuutta ei tosin koeta yhtä suureksi ongelmaksi kuin viime syksyn ja tämän kevään barometrisissa. Yrittäjien arvioista on raportoitu tarkemmin alue-
raporteissa.

Kuva 15: Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto, kokonaisindeksi

Kuva 16: Yrittäjyysilmapiiri, indeksi

Taulukko 16: Kokemukset yrittäjyysilmapiiristä /x

	Oma kokemus	Kansalaisten suhtautuminen	Julkinen valta valtakunnan tasolla	Julkinen valta paikallis/alueetasolla	Kokonaisindeksi
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	15	14	-16	-18	4
Teollisuus	13	12	-16	-16	3
Rakentaminen	15	13	-16	-18	4
Kauppa	15	13	-18	-21	3
Palvelut	16	15	-16	-16	5
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	16	13	-19	-21	3
Kasvuhakuiset	16	15	-16	-17	5
Asemansa säilyttäjät	16	14	-16	-18	4
Ei kasvutavoitetta	13	12	-16	-16	3
Toimintansa lopettavat	6	12	-21	-22	-1
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	14	13	-18	-18	3
5–9 henkilöä	13	13	-18	-18	2
10–19 henkilöä	18	16	-14	-18	6
20–49 henkilöä	21	19	-10	-17	9
yli 50 henkilöä	21	18	-5	-7	11
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1998	15	14	-16	-18	4
1998–2002	11	12	-18	-20	1
2003–2009	16	17	-18	-15	5

X/ Indeksit on laskettu antamalla seuraavat arvot vastausvaihtoehdoille: erittäin huono (-100), melko huono (-50), neutraali (0), melko hyvä (+50) ja erittäin hyvä (+100).

Kokonaisindeksi on laskettu antamalla seuraavat painot kriteereille: oma kokemus (1/3), kansalaisten suhtautuminen (1/3), julkinen valta valtakunnalla tasolla (1/6) ja paikallistasolla (1/6).

4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat

Pk-yrityksistä 7 prosenttia ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia ja 32 prosenttia kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan. Vastaajista 18 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita ja 3 prosenttia arvioi toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Asemansa säilyttämiseen pyrkiviä on 40 prosenttia. Matlasuhdanteessa hieman harvempi yritys tavoittelee kasvua ja sen sijaan aiempaa hieman useampi pyrkii säilyttämään asemansa.

Keskimääräistä harvemmin kasvuhakuinen yritys löytyy rakentamisesta. Kasvuhakuisuus on laskenut erityisesti teollisuudessa. Kaupassa on muita aloja vähemmän yrityksiä, joilla ei olisi lainkaan kasvutavoitteita. Kasvuhakuisuus on yleisempää nuoremmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä. Kasvuhakuisuus on noussut aivan nuorimpien yritysten kohdalla. Luonnollisesti laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa kasvuhakuisuus on yleisempää.

Kasvuhakuisista yrityksistä 69 prosentilla tärkeimpiin kasvukeinoihin kuuluu uusien tuotteiden kehittäminen. Lisäksi myyntiin ja markkinointiin panostamisen nimeää 64 prosenttia sekä verkostoitumisen ja yhteistyön 51 prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä. Muita tärkeitä, joskaan ei aivan yhtä merkittäviä, keinoja kasvun saavuttamiseksi ovat yritysostot, uusien markkina-alueiden avaaminen ja viennin lisääminen. Kovin merkittäviä muutoksia kasvukeinoissa ei ole: yritysostot nimetään hieman kevättä useamman yrityksen toimesta.

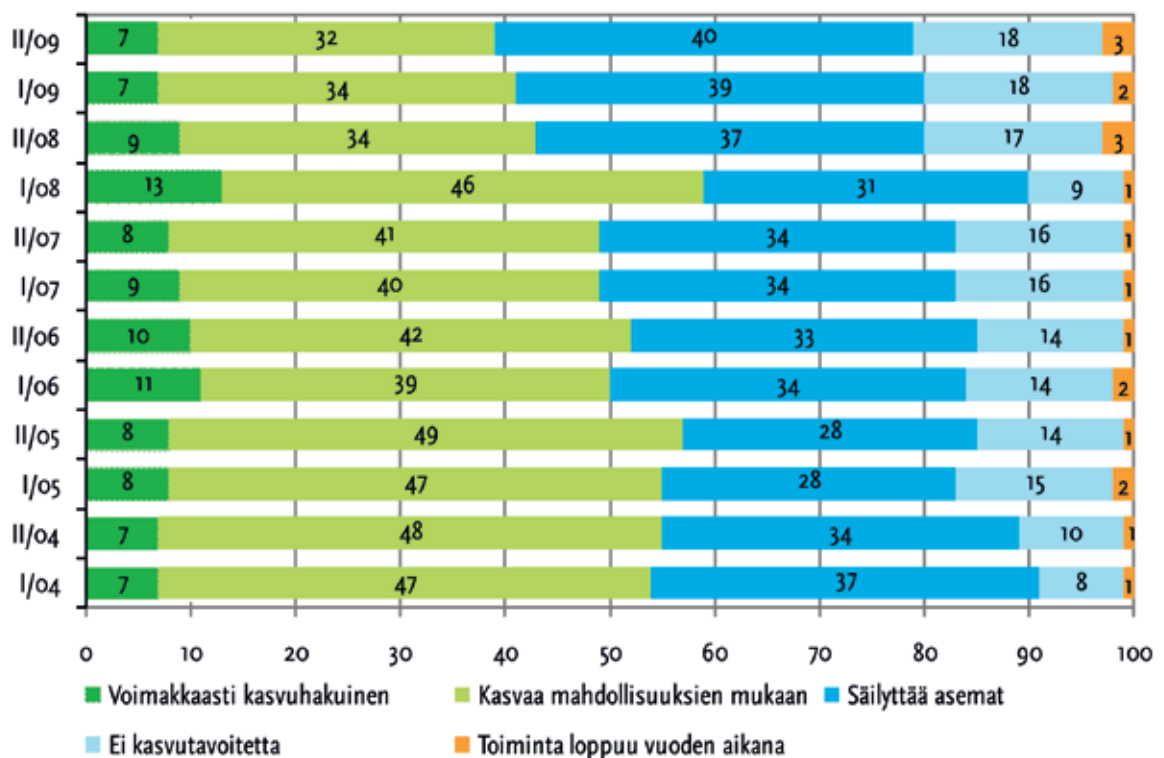
Rakennusallalla kansainvälistymistä ei pidetä erityisesti kasvukeinona eikä tässä tilanteessa uskota myöskään uusien tuotteiden kehittämiseen samassa määrin kuin muilla aloilla. Rakentamisessa verkostoituminen ja yhteistyö ovat muita toimialoja merkittävämmässä roolissa kasvua haettaessa. Kaupassa verkostoituminen ja yhteistyön lisääminen toisten yritysten kanssa nostetaan sen sijaan esille muita aloja harvemmin. Alalla kasvukeinona pidetään erityisesti myynnin ja markkinoinnin lisäämistä.

Teollisuudessa nähdään uusien markkinoiden avaaminen ja viennin lisääminen muita aloja useammin kasvukeinoina. Samoin uusien tuotteiden kehittäminen korostuu. Palveluissa yhteistyön lisääminen ja verkottuminen nähdään hieman keskimääräistä useammin tärkeänä kasvukeinona. Verkostoituminen on erityisesti myös pienempien ja nuorempien yritysten tärkeimpiä kasvukeinoja. Kansainvälistyminen ja omistusjärjestelyt korostuvat suurempien pk-yritysten kohdalla.

Niistä pk-yrityksistä, joilla ei ole kasvutavoitteita, 73 prosenttia ilmoittaa yrityksen nykyisen koon olevan sopiva. Yrityksistä 25 prosenttia nimeää haluttomuuden ottaa riskiä ja 22 prosenttia kysynnän riittämättömyyden yhdeksi tärkeimmistä syistä kasvutavoitteiden puuttumiselle. Vastanneista 20 prosenttia nimeää kiireän kilpailutilanteen, 15 prosenttia työvoiman korkeat kustannukset ja 11 prosenttia työvoiman saatavuuden.

Työvoiman saatavuus ei ole aiemmassa määrin esitenä. Näin on erityisesti palveluissa, kun rakentami-

Kuva 17: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

nessa, kaupassa ja teollisuudessa saatavuuden merkitys laski jo aikaisemmin. Kilpaileva tuonti sekä rahoituksen ja vakuuksien puute ovat vain harvoin yrityksen kasvuhaluttomuuden taustalla. Kuitenkin rahoituksen liittyvät tekijät ja kireä kilpailutilanne nimetään vuodentakaista useammin esteiksi. Kireä kilpailu on noussut esteenä kaupassa. Erityisesti kysynnän riittämättömyys on aiempaa useammin kasvuhaluttomuuden taustalla. Näin on etenkin teollisuudessa.

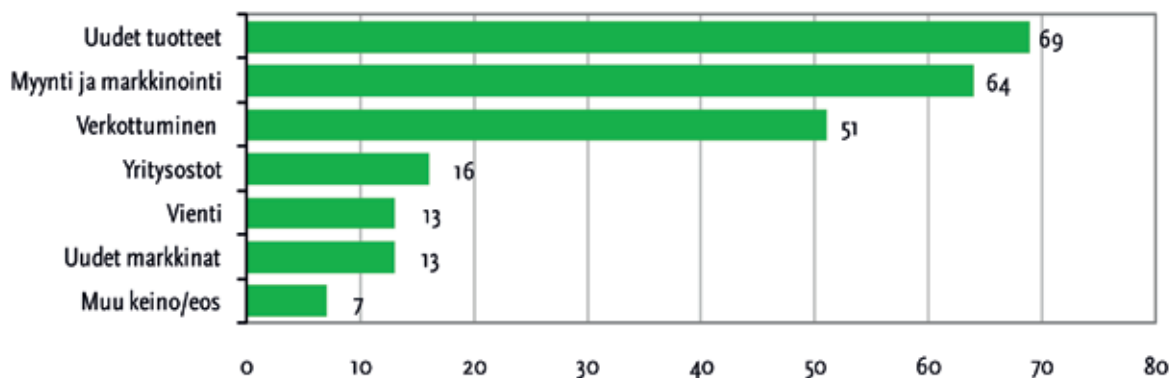
Rakennusallalla keskimääräistä useammin syyksi mainitaan kireä kilpailu, korkeat työvoimakustannukset ja työvoiman saatavuus. Alalla ollaan halukkaista ot-

tamaan riskiä tässä tilanteessa. Kaupan alalla työvoimakustannuksia ja etenkin työvoiman saatavuutta ei koeta samassa määrin esteiksi. Kaupassa sen sijaan pidetään kasvuhakuisuuden esteenä keskimääräistä useammin kysynnän riittämättömyyttä ja vakuuspulaa. Teollisuudessa keskimääräistä hieman useammin esteenä pidetään kilpailevaa tuontia, kysynnän riittämättömyyttä ja haluttomuutta lisäriskin ottamiseen. Sen sijaan kireää kilpailua ei nähdä niinkään syyksi kasvuhaluttomuuteen. Rahoitukseen liittyvät esteet vaikuttavat lähinnä pienimpiin yrityksiin, kun taas muut esteet korostuvat suurempien pk-yritysten kohdalla.

Taulukko 17: Yritysten kasvuhakuisuus

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	7	32	40	18	3
Teollisuus	7	35	38	17	3
Rakentaminen	5	27	40	25	3
Kauppa	7	33	43	14	3
Palvelut	8	32	38	20	2
Kokoluokittain					
Alle 5 henkilöä	5	25	40	26	4
5–9 henkilöä	6	38	41	14	1
10–19 henkilöä	10	39	40	10	1
20–49 henkilöä	13	44	36	7	0
Yli 50 henkilöä	23	47	27	3	0
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1998	5	30	42	20	3
1998–2002	12	42	32	14	0
2003–2009	25	46	19	9	1

Kuva 18: Kasvukeinot, % kasvuhakuisista yrityksistä */

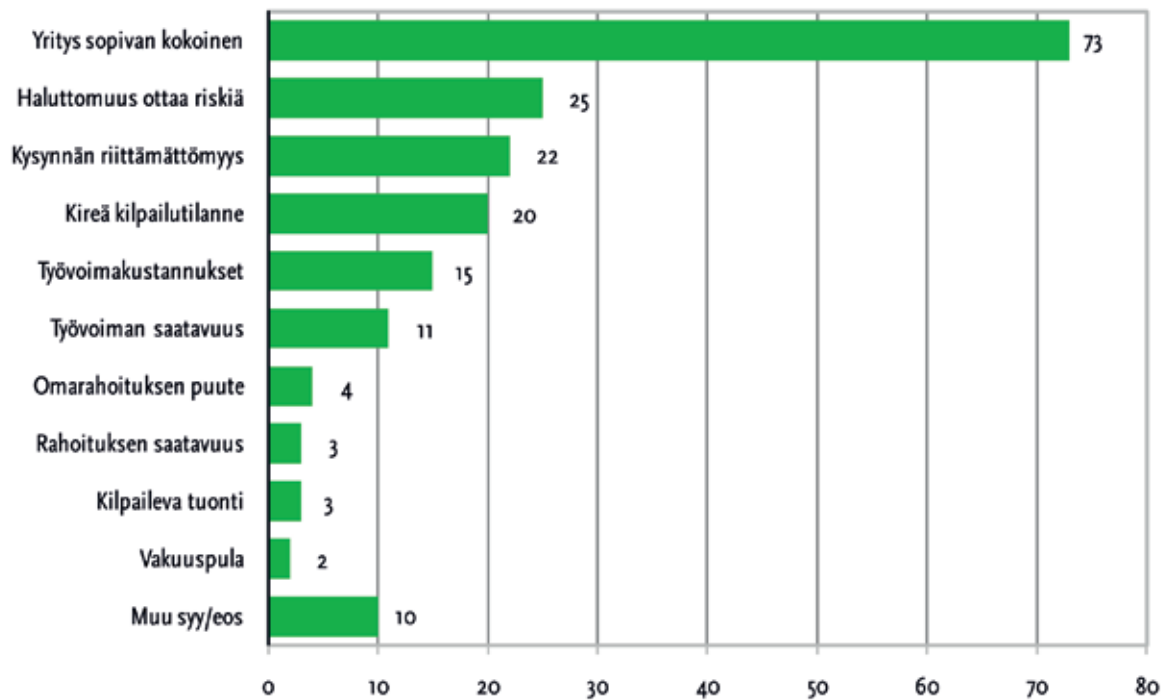
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 18: Kasvuhakuisten yritysten kasvukeinot */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Uusien tuotteiden kehittäminen	69	75	59	72	67
Yhteistyö, verkottuminen	51	47	67	39	56
Uudet markkina-alueet (esim. uudet vientimaat)	13	28	5	10	10
Viennin lisääminen	13	30	3	12	8
Myynnin ja markkinoinnin lisääminen	64	60	61	72	62
Omistusjärjestelyt/yrityksostot	16	12	23	12	19
Muut kasvukeinot	7	4	5	8	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 19: Kasvuhaluttomuuden syyt, % kasvuhaluttomista yrityksistä */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 19: Yritysten kasvuhaluttomuuden syyt */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritys sopivan kokoinen	73	74	77	73	71
Kysynnän riittämättömyys	22	27	19	25	20
Kireä kilpailutilanne	20	16	30	19	18
Kilpaileva tuonti	3	9	1	4	1
Rahoituksen saatavuus	3	2	3	2	3
Omarahoituksen puute	4	4	3	5	4
Vakuuspula	2	2	3	4	1
Työvoimakustannukset	15	16	20	12	14
Työvoiman saatavuus	11	10	18	7	11
Haluttomuus lisätä riskiä	25	31	19	22	27
Jokin muu	10	13	5	9	12

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet

Pk-yritykset kokevat, että niiden suurin kehittämistarve on myynnin ja markkinoinnin alueella. Seuraavaksi eniten tarpeita yrityksillä on henkilöstön kehittämisessä ja koulutuksessa, vaikka tämän osuus onkin hieman laskenut. Henkilöstön osaamisen turvaamista ei koeta samassa määrin tärkeimmäksi teollisuudessa kuin muilla toimialoilla. Myynnin ja markkinoinnin kehittämistä pidetään tärkeänä erityisesti kaupassa, kun taas rakentamisessa sen merkitys nähdään keskimääräistä pienemmäksi. Rakentamisessa sen sijaan pidetään juuri henkilöstön kehittämistä ja koulutusta hieman muita useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena.

Myös tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantaminen sekä verkostoituminen ja alihankinta koetaan asioiksi, joiden alueella yrityksillä on kehitystarpeita. Rakentamisessa ja palveluissa verkostoitumisen ja teollisuudessa puolestaan tuotekehityksen merkitys kehittämistarpeena nähdään muita aloja tärkeämmäksi. Tuotekehityksen merkitys on noussut teollisuudessa ja rakentamisessa. Kansainvälistymistä ja vientiä pidetään vain harvoin tärkeimpänä kehittämiskohteena – teollisuudessa kuitenkin muita aloja useammin.

Nuorissa yrityksissä nähdään muita yrityksiä useammin kehittämisen tarvetta taloushallinnossa ja rahoituksessa, verkottumisessa ja yhteistyössä sekä myynnissä ja markkinoinnissa. Pienemmissä yrityksissä korostuvat verkostoituminen sekä myynti ja markkinointi, kun taas suuremmissa pk-yrityksissä painottuvat johtaminen sekä henkilöstön kehittäminen ja koulutus. Kotimarkkinayrityksissä nähdään kehitettävää erityisesti henkilöstössä sekä hieman muita useammin myös verkottumisessa ja yhteistyössä. Kasvuhakuisimmissa

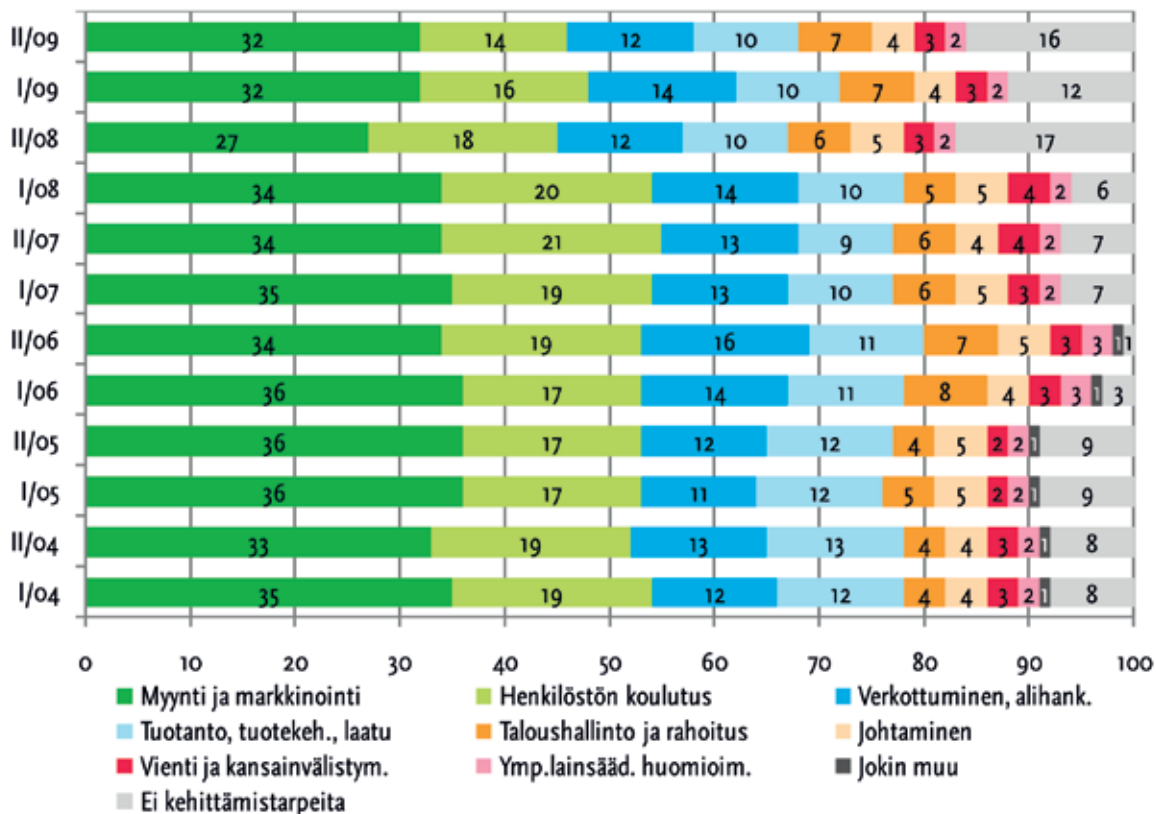
yrityksissä erityisesti vientiä ja kansainvälistymistä pidetään keskimääräistä useammin tärkeimpänä kehittämisen kohteena. Lisäksi johtaminen sekä taloushallinto ja rahoitus nähdään muita hieman useammin tärkeimmäksi.

Epävarma suhdannetilanne nähdään kehittämisen pahimmaksi esteeksi edelleen hieman aiempaa useammin kaikilla toimialoilla. Samaan aikaan ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on laskenut. Muita resurssitekijöitä kuin työvoimaa pidetään seuraavaksi merkittävämpänä kehittämisen esteenä. Tämän jälkeen tulevat kireä kilpailu ja rahoitusvaikeudet. Myös korkeat työvoimakustannukset arvioidaan pk-yritystoiminnan kehittämisen tärkeiksi esteiksi.

Kova kilpailu koetaan kehittämisen jarruksi erityisesti kaupassa ja rakentamisessa. Suhdannetilanne koetaan esteeksi etenkin teollisuudessa. Erityisesti kaupassa ammattitaitoisen työvoiman saatavuutta ei koeta esteeksi. Rakentamisessa muita aloja harvemmin puolestaan muut resurssitekijät koetaan kehittämisen pahimmaksi esteeksi.

Kasvuhakuisimmissa (22 %) ja nuorissa (13 %) yrityksissä rahoitus koetaan muita yrityksiä useammin kehittämisen pahimmaksi esteeksi. Kasvuhakuisissa sen sijaan kilpailutilannetta ei koeta niinkään kehittämisen esteeksi. Keskiuurissa ja kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä korostuu suhdannetilanne verrattuna muihin yrityksiin. Pienemmissä ja niin ikään kansainvälisillä markkinoilla toimivissa yrityksissä korostuu puolestaan rahoitus. Kotimarkkinayrityksissä sen sijaan kehittämisen esteeksi koetaan erityisesti kustannustaso ja kilpailutilanne.

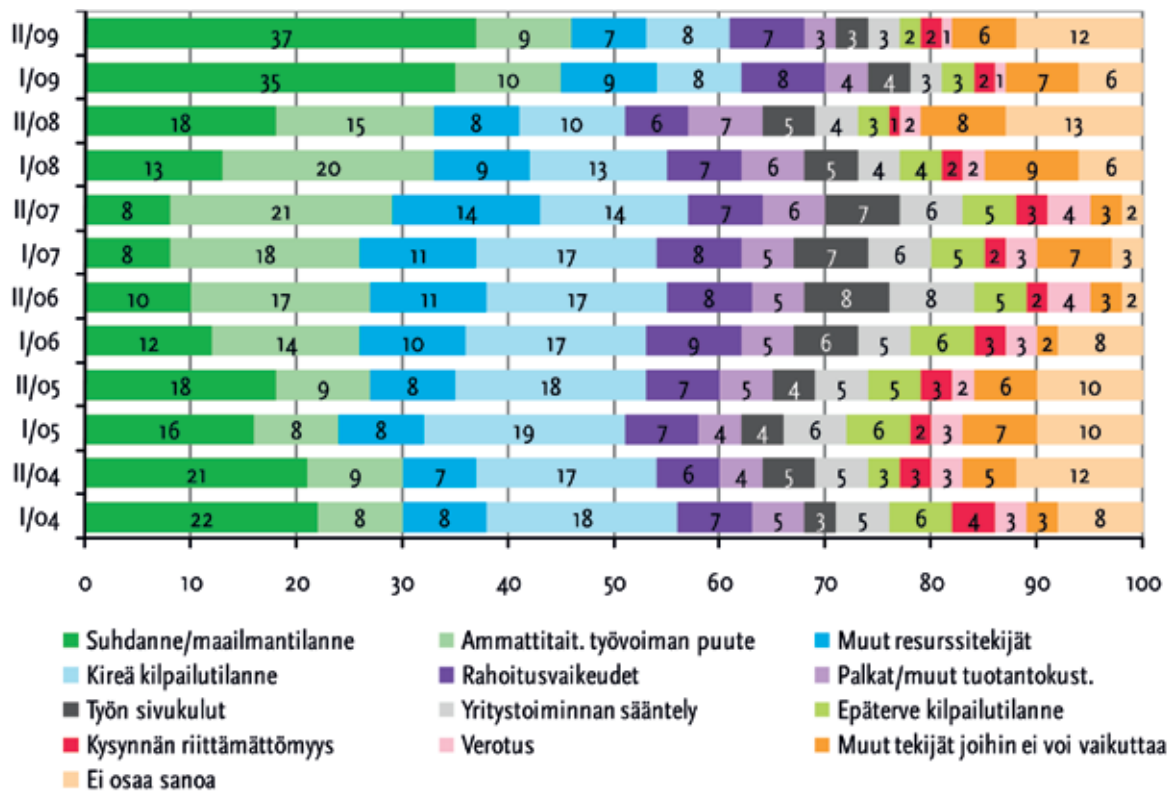
Kuva 20: Tärkein kehittämistarve, % pk-yrityksistä

Taulukko 20: Yrityksen tärkein kehittämistarve

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Johtaminen	4	3	4	3	4
Henkilöstön kehittäminen ja koulutus	14	8	19	15	16
Markkinointi ja myynti	32	33	22	39	30
Vienti ja kansainvälistyminen	3	6	1	3	2
Rahoitus, talous ja laskentatoimi	7	5	6	8	7
Tuotanto ja materiaalitoiminnot, tietotekniikka, tuotekehitys ja laatu	10	18	11	7	8
Yhteistyö/verkottuminen, alihankinta	12	11	13	9	14
Ympäristö- ja muiden säädösvaatimusten huomioiminen	2	1	3	2	3
Ei kehittämistarpeita/ei osaa sanoa	16	15	21	14	16

Kuva 21: Kehittämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 21: Yrityksen kehittämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yritystoiminnan sääntely	3	2	2	3	3
- Byrokratia	1	1	1	1	1
- Työlainsäädäntö/työehtosopimukset	1	0	1	1	1
- Muu sääntely	1	1	0	1	1
Kustannustaso	7	7	6	7	8
- Työn sivukulut	3	3	2	3	3
- Palkkataso/muut tuotantokustannukset	3	4	3	2	4
- Verotus	1	0	1	2	1
Kilpailutilanne	12	10	17	14	11
- Kireä kilpailu	8	6	11	9	8
- Epäterve kilpailu	2	2	4	2	2
- Kysynnän riittämättömyys/epävakaumus	2	2	2	3	1
Rahoitus	7	9	6	7	7
- Saatavuus	3	3	3	3	3
- Hintata	1	1	1	1	1
- Vakuuksien puute	3	5	2	3	3
Resurssitekijät	16	14	14	12	19
- Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus	9	7	10	6	11
- Muut resurssitekijät	7	7	4	6	8
Suhdanne/maailmantilanne	37	42	40	36	35
Muut tekijät, joihin ei voi vaikuttaa	6	7	2	7	6
Ei osaa sanoa	12	9	13	14	11

4.4 Työllistämisen esteet

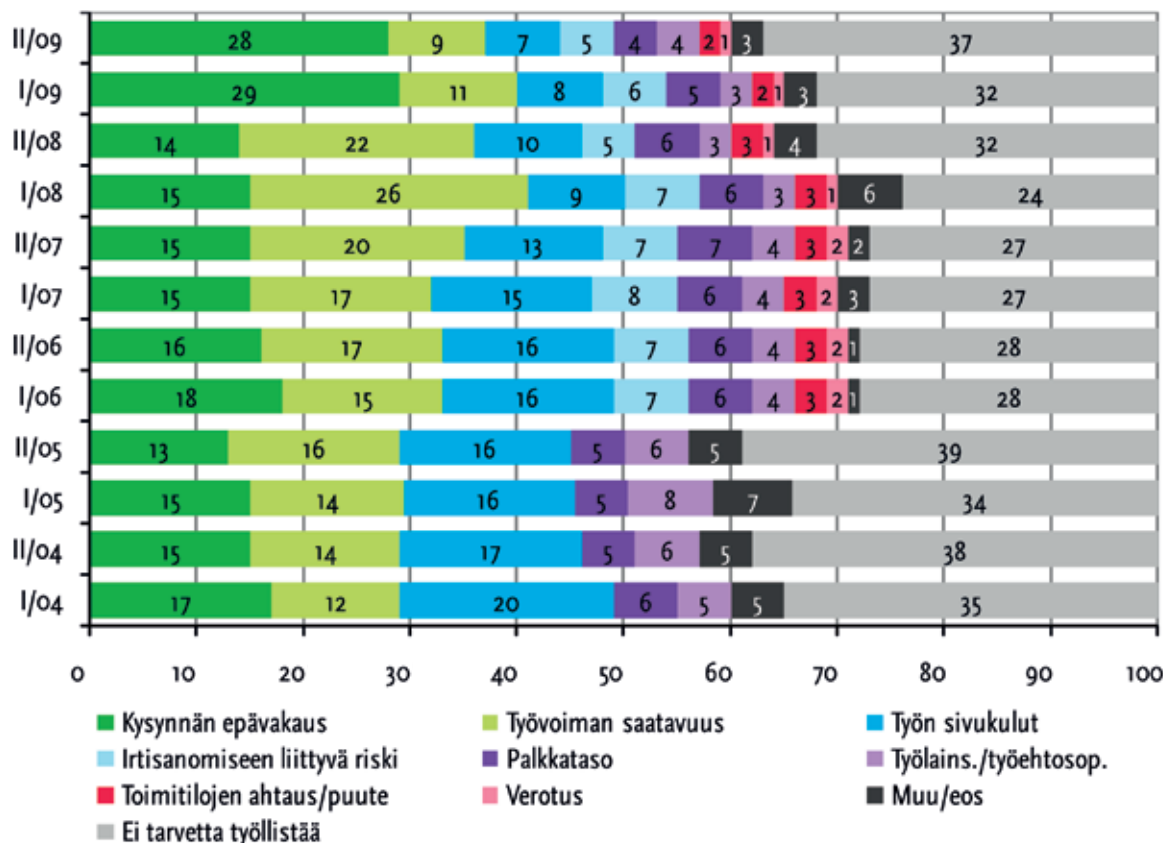
Niiden pk-yritysten, joilla ei ole tarvetta työllistää, osuus on noussut. Vastaajista 37 prosentilla ei ole tarvetta työllistää, kun osuus oli viime keväänä vielä 32 prosenttia ja tätä edeltävänä keväänä 24 prosenttia. Työllistämistarpeita on muita harvemmin rakentamisessa. Tarpeet ovat laskeneet keväästä kaikilla toimialoilla, mutta erityisesti kaupassa. Työllistämistarvetta arvioidaan olevan muita useammin kasvuhakuisimmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä.

Kysynnän epävarmuus, työvoiman saatavuus ja työn sivukulut ovat yleisimpiä työllistämisen esteitä yrityksissä, joilla on tarvetta työllistää. Työvoiman saatavuuden merkitys tärkeimpänä työllistämisen esteenä laski keväällä puoleen viime syksyn tasosta kaikilla toimialoilla. Palveluissa saatavuuden merkitys on edelleen jatkanut laskuaan. Kysynnän epävakauden merkitys työllistämisen esteenä puolestaan kaksinkertaistui keväällä viime syksystä kaikilla toimialoilla. Epävakauden merkitys on edelleen noussut teollisuudessa. Sivukulujen merkitys on laskenut teollisuudessa.

Teollisuudessa työllistämisen esteeksi koetaan erityisesti kysynnän epävarmuus rakentamisen ohella. Työvoiman saatavuus koetaan teollisuudessa keskimääräistä harvemmin työllistämisen pahimmaksi esteeksi tällä hetkellä. Rakentamisessa työvoiman saatavuus koetaan puolestaan keskimääräistä useammin työllistämisen pahimmaksi esteeksi. Kaupassa muita toimialoja useammin työllistämisen suurimmaksi esteeksi nimetään työvoimakustannukset, kun taas teollisuudessa näiden merkitys on hieman keskimääräistä pienempi.

Pienemmissä samoin kuin nuoremmissa yrityksissä työllistämisen esteeksi nähdään muita useammin työn sivukulut. Työnantajamikroyrityksissä myös toimitilat ovat välillä työllistämisen esteenä. Suuremmissa pk-yrityksissä esteeksi koetaan erityisesti työvoiman saatavuus – samoin kuin kasvuhakuisimmissa yrityksissä. Niin ikään suuremmissa yrityksissä nuorempien ja laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten ohella kysynnän epävarmuus korostuu.

Kuva 22: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 22: Yrityksen työllistämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ei tarvetta työllistää	37	33	28	40	39
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän epävakaus	44	55	49	40	40
Palkkataso	7	5	5	9	8
Työn sivukulut	11	7	10	14	12
Irtisanomiseen liittyvä riski	8	9	7	9	7
Muu lainsäädäntö/työehtosopim.	6	5	6	5	6
Työvoiman saatavuus	14	8	18	11	16
Yhtiön toimitilojen ahtaus/puute	4	5	1	4	5
Muu, ml. verotus	6	6	4	8	6

4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset

Yrityksistä 29 prosentissa odotetaan sukupolven- tai omistajanvaihdosta seuraavan 5 vuoden kuluessa. Osuus on säilynyt ennallaan noustuaan viime vuonna tälle tasolle. Tätä ennen usean vuoden ajan potentiaalista omistajanvaihdosta ennakoitiin vajaat 20 prosenttia. Omistajanvaihdos tulee ajankohtaiseksi erityisesti pienissä teollisuuden, rakentamisen ja kaupan pk-yrityksissä. Vastaajista 57 prosenttia ei usko sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuuteen seuraavan 5 vuoden aikana oman yrityksen kohdalla.

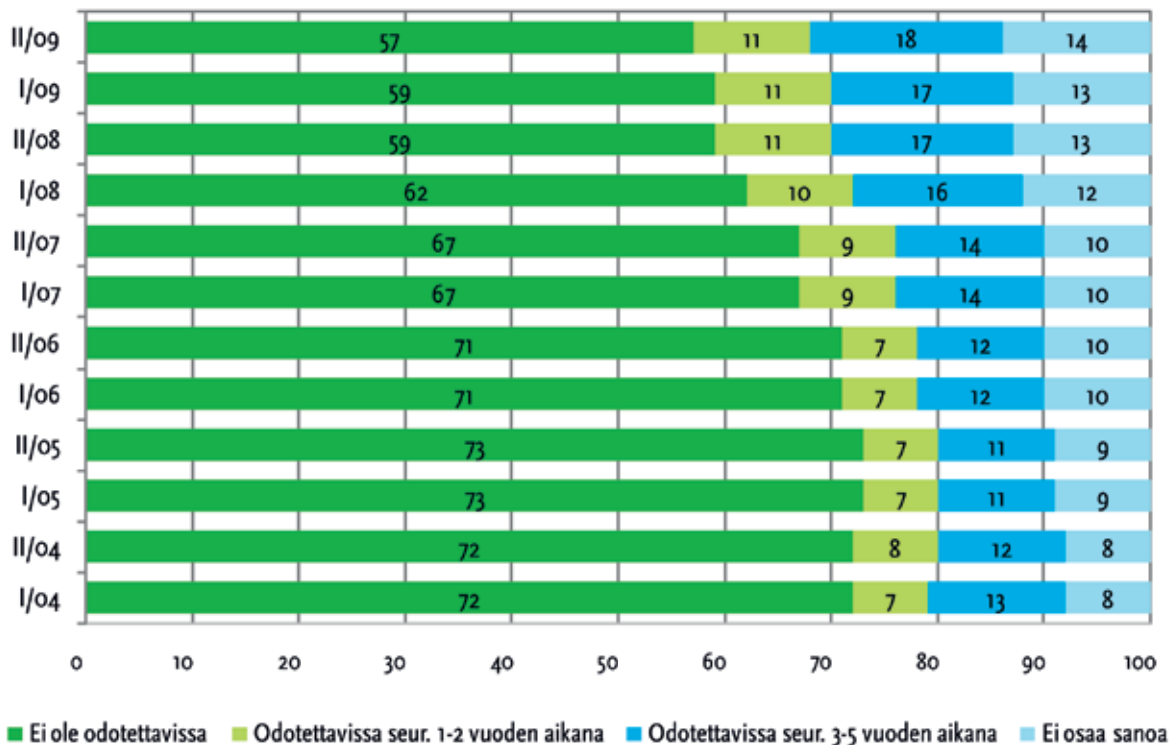
Yrittäjien ikärakenne on selvästi palkansaajiakin vinoutuneempi. Väestön ikääntymisen seurauksena sukupolven- tai omistajanvaihdoksia tai vaihtoehtoisesti yritystoiminnan päättymiä onkin tulevana vuosina odotettavissa runsaasti. Mikäli potentiaali realisoituisi ennakoitussa aikataulussa, merkitsisi se reilun 40 000 sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuutta ja tarvetta seuraavan viiden vuoden aikana

johtuen yrittäjien ikääntymisestä ja muista tarpeista luopua yrityksestä.

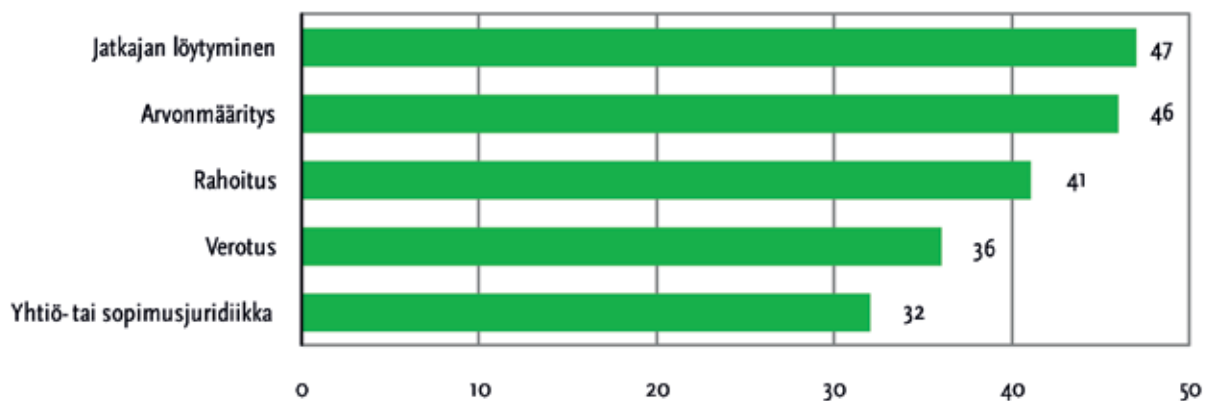
Jatkajan löytäminen on haaste sukupolven- tai omistajanvaihdosta aikoville yrittäjille. Vaihdosta suunnittelevista pk-yrityksistä 47 prosenttia kokee tämän ongelmaksi. Jatkajan löytämisen ohella suurimpana ongelmana pidetään arvonmääritykseen liittyviä kysymyksiä, 46 prosenttia. Myös rahoitus, verotus sekä yhtiö- tai sopimusjuridiikka koetaan jossakin määrin ongelmallisiksi. Rahoitusongelmat ovat lisääntyneet keväästä. Näitäkin merkittävämmän nousseet arvonmääritykseen liittyvät ongelmat.

Jatkajan löytäminen on samalla tavalla ongelma kaikilla toimialoilla. Rahoitus ja arvonmääritys näyttäisivät korostuvan teollisuudessa ja kaupassa. Suuremmissa pk-yrityksissä jatkajan löytämisen ei koeta olevan samassa määrin ongelmia kuin pienemmissä yrityksissä.

Kuva 23: Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen odotettavuus seuraavan 5 vuoden aikana, % pk-yrityksistä

Kuva 24: Odotettavissa olevat ongelmat, % yrityksistä, joilla vaihdos odotettavissa /*

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö

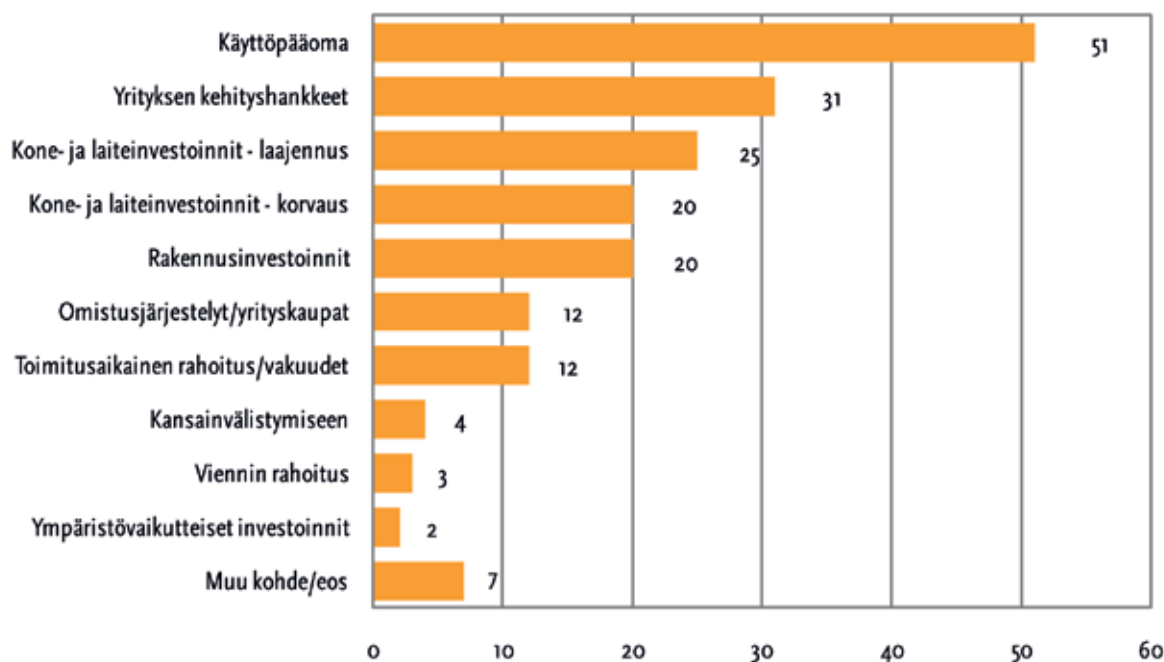
Seuraavien 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta aikoo hankkia 23 prosenttia pk-yrityksistä. Ulkoisen rahoituksen hankkimista suunnitellaan muita aloja useammin teollisuudessa. Kaupassa ulkoisen rahoituksen kysynnän ennakoidaan vähentyvän, kun taas teollisuudessa hieman aiempaa useampi aikoo ottaa rahoitusta.

Voimakkaasti kasvuhakuisissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivissa ja suuremmissa pk-yrityksissä aiotaan turvautua ulkoiseen rahoitukseen muita useammin – hieman myös nuoremmissa ja sukupolvenvaihdosta suunnittelevissa.

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo ottaa rahoitusta	23	31	22	20	21
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Aikoo ottaa rahoitusta	47	29	20	9	6
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Aikoo ottaa rahoitusta	16	25	28	38	44

Kuva 25: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Useimmiten uutta ulkoista rahoitusta aiotaan hakea käyttöpääomaksi, yrityksen kehityshankkeisiin, kone- ja laiteinvestointeihin sekä rakennusinvestointeihin. Vuodentakaista harvemmassa yrityksessä rahoitusta aiotaan ottaa rakennusinvestointeihin sekä kone- ja laiteinvestointeihin. Varsinkin rakentamisessa investoinnit ovat edelleen laskussa.

Sen sijaan käyttöpääomaksi ja yrityksen kehittämishankkeisiin rahoitusta aikoo hakea aiempaa useampi. Käyttöpääoman kysyntä on kasvussa etenkin palveluissa, kun taas kehittämishakkeiden rakentamisessa. Erityisesti käyttöpääomaksi rahoitusta aiotaan ottaa kaupassa ja teollisuudessa. Teollisuudessa ja rakentamisessa rahoitusta aiotaan hakea kone- ja laiteinvestointeihin. Kaupassa rahoitusta käytetään muita aloja useammin rakennusinvestointeihin.

Yritysten omistusjärjestelyihin sekä toimitusaikaiseksi rahoitukseksi ja vakuuksiksi ulkoista rahoitusta aiotaan ottaa melko yleisesti. Toimitusaikaisiin ja vientiin liittyviin tarkoituksiin rahoitusta aiotaan ottaa vuodentakaista hieman useammassa yrityksessä. Erityisesti rakentamisessa ulkoista rahoitusta aiotaan käyttää toimitusaikaisiin tarpeisiin. Kaupassa rahoitusta aiotaan ottaa erityisesti yrityksen kehityshankkeisiin, kun taas rakentamisessa tämä on muita aloja harvinaisempaa. Teollisuudessa korostuu viennin ja kansainvälistymisen rahoitus.

Kasvuhakuiset yritykset ennakoivat hakevansa ulkoista rahoitusta muita useammin yrityksen kehittämishankkeisiin ja yritysjärjestelyihin. Voimakkaasti kasvuhakuiset pk-yritykset aikovat turvautua muita useammin ulkoiseen rahoitukseen myös vientiin ja kansainvälistymiseen liittyvien hankkeiden vuoksi. Sen sijaan koneiden ja laitteiden korvausinvestointeihin rahoitusta ei aiota käyttää kasvuhakuisissa yrityksissä yhtä usein kuin muissa yrityksissä.

Uutta ulkoista rahoitusta suunnittelevista yrityksistä 75 prosenttia aikoo hankkia sitä pankeista. Aiempaa harvempi yritys aikoo kääntyä pankin puoleen, kun taas aiempaa useampi yritys aikoo turvautua Finnveraan. Pankkirahoituksen kysyntä on laskenut kaikilla toimialoilla. Finnveran rahoitusta aikoo hakea erityisesti aiempaa useampi kaupan yritys.

Erityisesti teollisuuden ja kaupan yritykset aikovat kääntyä Finnveran puoleen. Rakentamisessa muita aloja useammat yritykset aikovat turvautua rahoitusyhtiöihin. Vakuutusyhtiön puoleen aiotaan kääntyä muita useammin suuremmissa pk-yrityksissä. Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset aikovat hakea rahoitusta muita useammin Finnveralta (46 %) ja pääomasijoittajilta (25 %). Näin suunnitellaan toimittavan myös nuoremmissa ja laajemmilla markkinoilla toimivissa yrityksissä.

Taulukko 24: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	20	17	18	11	27
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	25	31	32	17	25
Rakennusinvestoinnit	20	14	14	24	19
Ympäristövaikutteiset investoinnit	2	1	2	2	2
Kasvun vaatima käyttöpääoma	51	57	35	57	51
Omistusjärjestelyt/yrityskaupat	12	10	14	15	11
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	3	7	0	2	2
Kansainväistyminen	4	6	1	4	4
Yrityksen kehityshankkeet	31	27	24	38	33
Toimitusaikaiset vakuudet	12	15	20	13	7
Muu tarkoitus	7	8	3	5	7

*/ Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 25: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus kasvuhakuisuuden mukaan */

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	9	16	28	30
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	21	30	22	19
Rakennusinvestoinnit	18	22	22	18
Ympäristövaikutteiset investoinnit	1	1	2	2
Kasvun vaatima käyttöpääoma	52	52	54	40
Omistusjärjestelyt/yrityskaupat	16	12	13	7
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	4	3	2	4
Kansainvälistyminen	14	2	3	2
Yrityksen kehityshankkeet	46	34	25	21
Toimitusaikaiset vakuudet	11	10	10	25
Muu tarkoitus	5	6	5	14

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 26: Ulkoisen rahoituksen lähteet */

	Pankki %	Rahoitus-yhtiö %	Finnvera %	Vakuutus-yhtiö %	Pääoma-sijoittaja %	Muu %
Toimialoittain						
Kaikki yritykset	75	17	36	11	10	11
Teollisuus	73	14	48	11	9	10
Rakentaminen	80	26	26	10	6	5
Kauppa	82	11	42	13	9	14
Palvelut	70	19	28	10	13	11
Kasvuhakuisuuden mukaan						
Voimakkaasti kasvuhakuiset	67	20	46	11	25	17
Kasvuhakuiset	77	17	39	13	9	10
Asemansa säilyttäjät	77	17	31	10	5	8
Ei kasvutavoitetta	62	16	24	7	5	14
Perustamisvuoden mukaan						
Ennen 1998	75	18	34	11	7	10
1998–2002	74	10	40	11	18	17
2003–2008	67	14	42	8	29	15

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Tässä barometrissa kysyttiin myös toteutunutta rahoituksen ottamista. Rahoitusta on ottanut viimeisen 12 kuukauden aikana 80 prosenttia pankeista ja 16 prosenttia rahoitusyhtiöistä – kuten oli aikonutkin parissa edellisessä barometrissa. Finnverasta rahoitusta oli otanut kaksi kolmasosaa aikoneiden osuudesta (20 %), vakuutusyhtiöistä puolet (5 %) ja pääomasijoittajilta kolmasosa (3 %).

Rahoituksen ottamista seuraavan 12 kuukauden aikana suunnittelevista 37 prosenttia aikoo hakea Finnveran suhdannelainaa tai -takausta. Suomen Yrittäjien huhti-toukokuun pikakyselyssä Finnveran suhdannelainaa ennakoivat hakevansa 30 prosenttia. Erityisesti teollisuuden pk-yritykset aikovat turvautua Finnveran suhdannetuotteisiin. Palvelualan yrityksistä muita aloja harvempi ennakoivat hakevansa suhdannelainaa. Kasvuhakuiset, laajemmilla markkinoilla toimivat ja 20–49 henkilöä työllistävät yritykset aikovat turvautua muita useammin suhdannetuotteisiin.

Pk-yrityksistä 30 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Teollisuudessa rahoitusta on otettu 39 prosentissa yrityksistä ja palveluissa 27 prosentissa muiden toimialojen osuuden ollessa noin 30 prosenttia. Aiempaa hieman useampi teollisuusyritys on turvautunut ulkoiseen rahoitukseen. Ulkoista rahoitusta on otettu muita useammin nuorissa (38 %), kasvuhakuisimmissa (45 %), kansainvälisillä markkinoilla toimivissa (41 %) ja keskisuurissa (50 %) yrityksissä.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana otaneista 18 prosenttia ei ole havainnut rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Erittäin vähäistä tai melko vähäisiä vaikutuksia on huomannut 45 prosenttia. Erittäin tai melko suuria vaikutuksia on huomannut 37 prosenttia. Melko ja erittäin

suuria vaikutuksia havainneiden osuus on edelleen kasvanut aiempiin pk-yritysbarometreihin verrattuna. Sen sijaan huhti–toukokuun pikakyselyyn verrattuna ei ole havaittavissa enää merkittävää muutosta.

Ulkoista rahoitusta ottaneissa kaupan yrityksissä on hieman vähemmän niitä, jotka eivät ole huomanneet heijastuksia lainkaan – tosin tämäkin on tapahtunut melkein tai erittäin vähän muutoksia havainneiden kustannuksella. Rakentamisessa on muita toimialoja useammin yrityksiä, jotka ovat havainneet melko tai erittäin paljon vaikutuksia. Nuoret, keski- ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset ovat havainneet muita useammin vaikutuksia omaan rahoitukseensa. Lisäksi voimakkaimmin kasvuhakuiset näyttäisivät hieman useammin havainneen vaikutuksia rahoitukseensa.

Vaikutuksia havainneista 65 prosentin mukaan rahoituksen hinnan marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kirstyneet 55 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 39 prosentin mukaan. Vakuusvaatimukset näyttäisivät edelleen kirstyneen – etenkin rakentamisessa. Vakuusvaatimusten kiristyminen on yleisintä rakentamisessa samoin kuin ongelmat rahoituksen saatavuudessa. Saatavuus ei ole aivan yhtä suuri ongelma teollisuudessa kuin muilla aloilla.

Keskisuurissa yrityksissä pienempiä useammin nähdään marginaalin nousseen ja rahoituksen saatavuuden heikentyneen. Pienemmissä yrityksissä koetaan puolestaan suhteessa erityisesti vakuusvaatimusten kiristyneen. Nuoremmissa yrityksissä koetaan rahoituksen saatavuuden kiristyneen – ja hieman myös vakuusvaatimusten kiristyneen muita yleisemmin. Sen sijaan vanhemmissa yrityksissä korostuu marginaalin nousun merkitys.

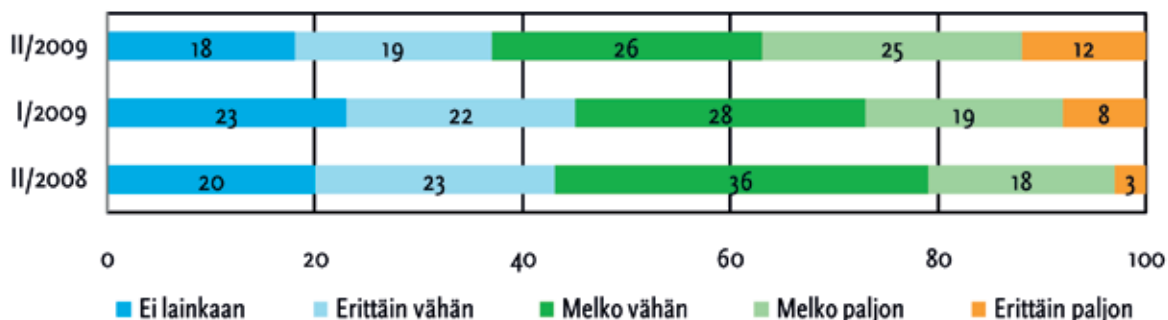
Taulukko 27: Finnveran suhdannelainan tai -takausten ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	37	49	33	41	29
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	40	39	37	22	20
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	35	36	38	44	36

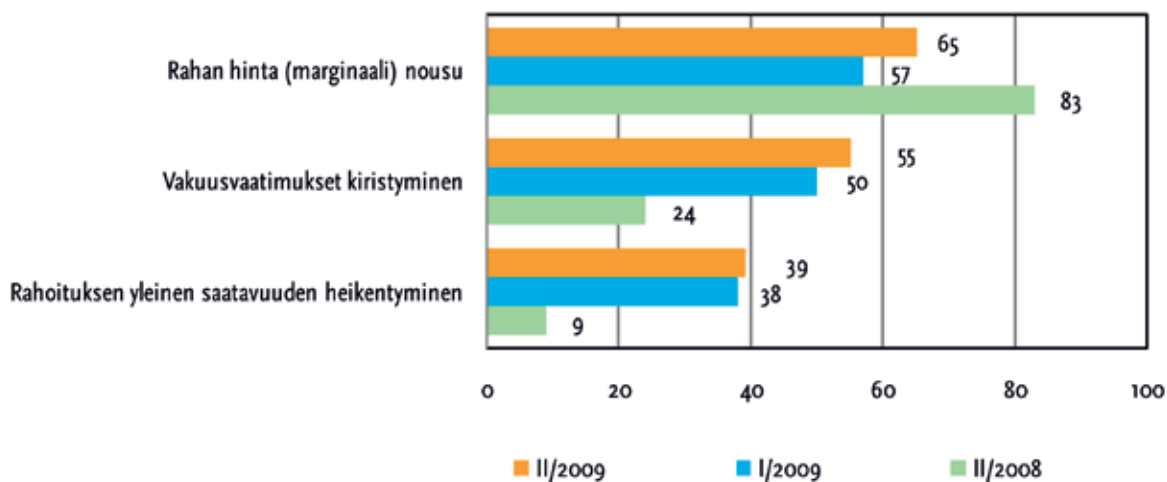
Taulukko 28: Ulkoisen rahoituksen ottamisen yleisyys

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ottanut rahoitusta	30	39	29	30	27
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Ottanut rahoitusta	45	38	28	16	10
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Ottanut rahoitusta	22	33	36	47	50

Kuva 26: Rahoitusmarkkinoiden vaikutusten havaitseminen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana

Kuva 27: Rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutus pk-yritysten rahoitukseen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset näkevät saatavuuden heikentyneen ja viennin rahoituksen vaikeutuneen muita useammin. Kasvuhakuisemmat yritykset ovat muita useammin havainneet rahoituksen yleisen saatavuuden heikkenemistä. Lisäksi kaikkein kasvuhakuisimmat kokevat vakuusvaatimusten kiristyneen hieman useammin kuin muut.

Pk-yrityksistä noin puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Muita toimialoja hieman useammalla teollisuuden yrityksellä on lainaa (61 %). Voimakkaasti kasvuhakuisista 64 prosentilla on lainaa. Nuorista yrityksistä 55 prosentilla on lainaa rahoituslaitoksista, kun yli viisi vuotta vanhoista yrityksistä lainaa on 50 prosentilla. Mikroyrityksistä lainaa on 46 prosentilla, pienistä 62 prosentilla ja keskiuurista 63 prosentilla. Kansainvälisillä markkinoilla toimivista pk-yrityksistä lainaa on 59 prosentilla, kun paikallisilla markkinoilla toimivista ulkoista lainaa omaa 44 prosenttia.

Kaikista pk-yrityksistä 82 prosentilla ei ole ollut tarvetta rahoituksen vakauttamiseen (esim. laina-ajan pidentämiseen tai lyhennysten lykkäämiseen). Pk-yrityksistä 49 prosentilla ei ole ulkoista lainaa rahoituslaitoksista – kuten edellä todettiin. Siten kahdella kolmasosalla lainaa omaavista yrityksistä ei ole ollut tarvetta lainojen vakauttamiselle.

Lainojen vakauttamiseen ei näyttäisi olleen tarvetta yhtä usein rahoitusta omaavilla teollisuuden yrityksillä kuin muilla. Hieman harvemmin vakauttamiseen ovat joutuneet turvautumaan myös pienemmät pk-yritykset. Sen sijaan kasvuhakuisemmat ja laajemmilla markkinoilla toimivat ovat joutuneet muita useammin vakauttamaan rahoitustaan.

Yli puolella vakauttamiseen turvautuneista päärahoittaja on suostunut toimenpiteisiin ilman lisäehtoja. Reilun viidenneksen kohdalla on vaadittu marginaalien nostoa ja reilun kymmenyksen kohdalla lisävakuuksia. Reilun 5 prosentin kohdalla vakauttamista hakeneista päärahoittaja ei ole suostunut vakauttamistoimenpiteisiin.

Erityisesti teollisuusyritysten kohdalla päärahoittajat ovat olleet valmiita vakauttamiseen ilman lisäehtoja. Sen sijaan erityisesti keskiuurilta yrityksiltä näytettäisiin vaaditun marginaalien nostoa vakauttamisen yhteydessä.

Erityisesti teollisuusyritysten kohdalla päärahoittajat ovat olleet valmiita vakauttamiseen ilman lisäehtoja. Sen sijaan erityisesti keskiuurilta yrityksiltä näytettäisiin vaaditun marginaalien nostoa vakauttamisen yhteydessä.

Taulukko 29: Rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutukset pk-yritysten rahoitukseen */

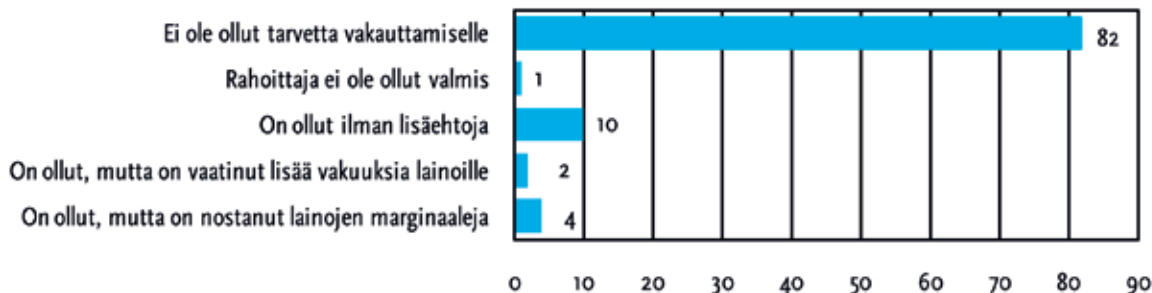
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Rahan hinta on noussut	65	67	67	67	62
Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet	55	55	60	56	53
Yleinen saatavuus on heikentynyt	39	35	45	37	41
Muuten	5	4	4	5	5

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 30: Ulkoisen rahoituksen yleisyys

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
On lainaa rahoituslaitoksista	51	61	53	50	46
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
On lainaa rahoituslaitoksista	64	58	52	33	19
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
On lainaa rahoituslaitoksista	42	56	59	67	63

Kuva 28: Tarve ja päärahoittajan valmius rahoituksen vakauttamiseen, % yrityksistä

Taulukko 31: Yritysten tarve ja päärahoittajan valmius rahoituksen vakauttamiseen

	Ei tarvetta vakauttamiselle %	Rahoittaja ei valmis vakauttamiselle %	Valmis ilman lisäehtoja %	Valmis, mutta vaatinut lisää vakuuksia %	Valmis, mutta nostanut marginaaleja %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	82	1	10	2	4
Teollisuus	73	1	16	4	6
Rakentaminen	87	1	8	2	2
Kauppa	83	1	8	3	5
Palvelut	84	2	9	2	3
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	77	3	9	3	8
Kasvuhakuiset	80	1	11	3	5
Asemansa säilyttäjät	82	1	11	3	3
Ei kasvutavoitetta	89	1	7	1	2
Toimintansa lopettavat	86	3	9	0	2
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	86	1	10	1	2
5–9 henkilöä	81	1	12	2	4
10–19 henkilöä	80	1	10	4	5
20–49 henkilöä	75	1	12	5	7
yli 50 henkilöä	78	3	4	4	11
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1998	83	1	10	2	4
1998–2002	78	2	9	4	7
2003–2009	83	2	8	3	4

4.7 Maksuvaikeudet

Pk-yrityksistä 17 prosenttia ilmoittaa itse kokeneensa maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana. Normaalitylanteessa maksuvaikeuksia kokeneiden osuus on 2–3 prosenttia. Maksuvaikeudet ovat teollisuudessa muita aloja yleisempiä. Samoin voimakkaasti kasvuhakuisten ja kaikkein pienimpien yritysten maksuvaikeudet ovat muita yleisempiä.

Yrityksistä 55 prosenttia on kokenut maksuvaikeuksia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta viimeisen kolmen kuukauden aikana. Maksuvaikeuksia ovat kohdanneet erityisesti teollisuuden ja kaupan yritykset. Lisäksi kasvuhakuisemmat ja suuremmat yritykset ovat osin luonnollisestikin kohdanneet muita useammassa tapauksessa maksuvaikeuksia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta. Samoin järjestelmätoimittajat ja laajemmilla markkinoilla toimivat yritykset ovat hieman muita useammin törmänneet maksuvaikeuksiin.

Maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana kohdanneista 80 prosenttia katsoo maksuvaikeuksien lisääntyneen vuodentakaiseen verrattuna. Tämä vastaa 44 prosenttia kaikista yrityksistä ja on lähes sama kuin Suomen Yrittäjien huhti–toukokuun pikakyselyssä. Yleistä maksuvaikeuksia ovat kohdanneet erityisesti kasvuhakuisimmat, laajemmilla markkinoilla toimivat ja suuremmat pk-yritykset.

Pk-yrityksistä 10 prosentilla on ollut tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viimeisen kuuden kuukauden aikana. Osuus vastaa Suomen Yrittäjien huhti–toukokuun pikakyselyn tulosta. Tarve maksujärjestelyihin on ollut muita yleisempää kasvuhakuisemmilla ja alihankintaa tekemättömillä yrityksillä. Niin ikään pienemmällä työnantajayrityksillä on ollut muita useammin tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa.

Taulukko 32: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	17	22	16	18	16
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	21	18	19	12	18
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	23	18	16	18	8
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1998 %	1998–2002 %		2003–2009 %	
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	17	23		16	

Taulukko 33: PK-yritysten kokemat maksuvaikeudet asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	55	62	52	60	50
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	66	60	56	41	30
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	48	62	60	64	65
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1998 %	1998–2002 %	2003–2009 %		
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	55	56	53		

Taulukko 34: Asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta koettujen maksuvaikeuksien muutos vuodentakaiseen verrattuna

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	80	80	79	82	79
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	85	80	79	79	83
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	76	82	82	84	85
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1998 %	1998–2002 %	2003–2009 %		
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	79	84	80		

Taulukko 35: Pk-yritysten tarve maksujärjestelyihin verottajan kanssa

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	10	12	8	9	9
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	13	10	10	6	14
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	10	11	7	8	4
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1998 %	1998–2002 %	2003–2009 %		
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	9	14	8		

4.8 Suhdannelilanteeseen sopeutuminen

Pk-yrityksistä 35 prosentti on jo tehnyt sopeuttamistoimia nykyisen suhdannelilanteen vuoksi. Lisäksi 12 prosenttia on suunnittelemassa sopeuttamistoimia suhdannelilanteen takia. Sopeuttamistoimia tehneiden osuus on noussut 8 prosenttiyksikköä keväästä, kun taas suunnittelevien osuus on laskenut saman verran. Teollisuudessa lähes puolet (32 % keväällä) on tehnyt toimia jo, kun palveluissa vastaava osuus on 30 prosenttia (23 %). Rakentamisessa 15 prosenttia (25 %) on suunnittelemassa toimia. Palveluissa suunnittelevien osuus on matalin – 10 prosenttia (17 % keväällä).

Sopeuttamistoimien tekeminen ja suunnittelu on sitä yleisempää mitä suurempiin pk-yrityksiin mennään. Mitä laajemmilla markkinoilla yritys toimii, sitä yleisemmin sopeuttamistoimia on jo tehty. Sen sijaan toimien suunnittelussa ei ole eroa tämän suhteen. Sopeuttamistoimien tekemisessä ja suunnittelussa ei ole eroa sen mukaan, onko yritys järjestelmätoimittaja vai alihankkija. Keväällä sopeuttamistoimet olivat hieman yleisempiä puhtaasti alihankintaa tekevissä pk-yrityksissä.

Niistä, jotka ovat tehneet jo sopeuttamistoimia, 42 prosenttia on lomauttanut ja 30 prosenttia on tehnyt muita työaikajärjestelyitä. Lomautuksia tehneiden osuus on noussut 8 prosenttiyksikköä keväästä. Niistä, jotka suunnittelevat tekevänsä sopeuttamistoimia, noin 45 prosenttia suunnittelee niin lomautuksia kuin muita työaikajärjestelyitäkin. Irtisanomisiin on joutunut turvautumaan 26 prosenttia jo sopeuttamistoimia tehneistä, ja sopeuttamistoimia suunnittelevista 19 prosenttia harkitsee irtisanomisia. Näissä osuuksissa ei ole muutoksia keväästä.

Noin viidesosalla toimia tehneistä ja suunnittelevista toimet kohdistuvat liiketoiminnan laajentamiseen uusiin tuotteisiin tai liiketoiminnan keskittämiseen ydinalueisiin. Tilapäisistä palkanalennuksista on sopinut 13 prosenttia ja 8 sopeutustoimia suunnittelevista ennakoitujen toimien kohdistuvan palkan alennuksiin. Muita työvoimakustannuksia on karsinut tai suunnittelee karsivansa 17 prosenttia. Noin 10 prosentilla sopeuttamistoimiin kuuluu toiminnan laajentaminen uusille

alueille. Sopeuttamistoimia suunnittelevista ja tehneistä vajaa 5 prosenttia on suunnittelemassa tai on jo siirtänyt alihankintaa ulkomaille tai vähentämässä alihankintaa. Noin prosentti on siirtänyt tai harkitsee oman tuotannon siirtämistä toiseen maahan. Näissä ei ole kovin merkittäviä muutoksia kevääseen verrattuna – tosin laajentaminen uusiin tuotteisiin on harvinaisempaa.

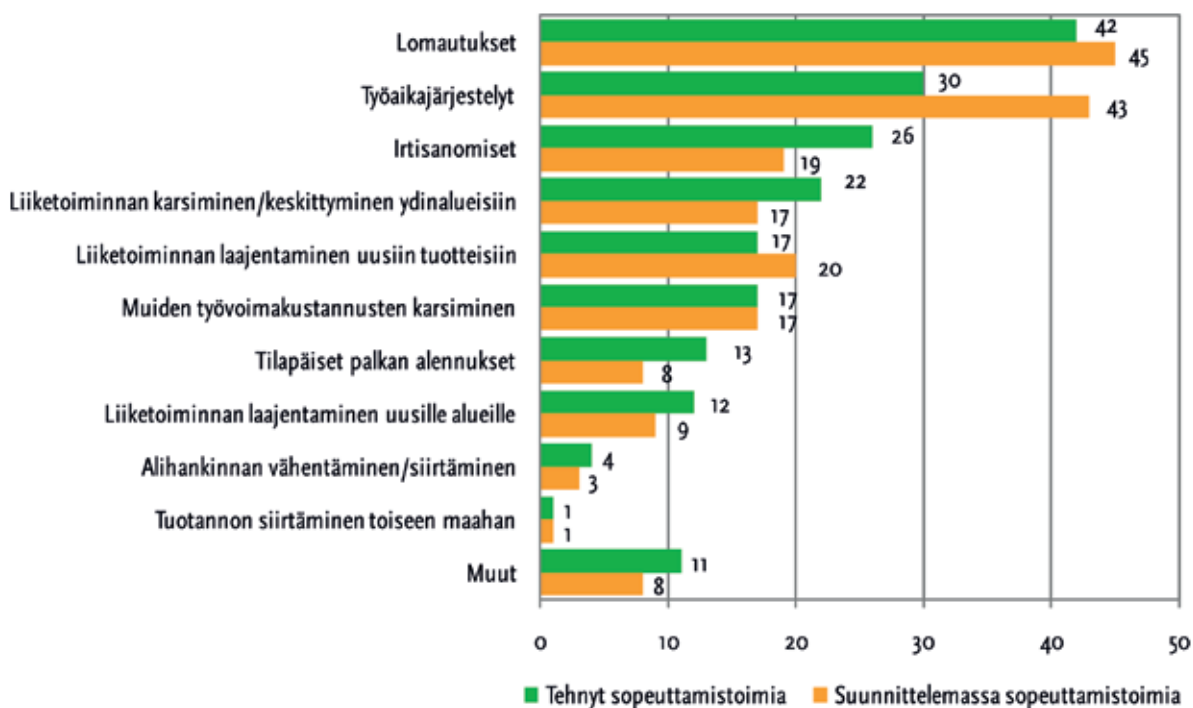
Lomautukset ja irtisanomiset ovat yleisimpiä teollisuudessa ja rakentamisessa – muut työaikajärjestelyt puolestaan palveluissa ja kaupassa. Alihankinnan ja tuotannon muutokset koskettavat lähinnä teollisuuden pk-yrityksiä. Kaupassa on toimialoista yleisintä toiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin – rakentamisessa tämä on harvinaisinta. Samoin kaupassa nimetään yleisimmin liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueisiin.

Voimakkaammin kasvuhakuiset ja nuoremmat yritykset ovat hieman useammin joutuneet turvautumaan tai suunnittelemaan tuotannon ja alihankinnan siirtämistä uusiin maihin ja alihankinnan vähentämistä. Toi-

saalta kasvuhakuisemmat ja nuoremmat yritykset ovat muita useammin suunnittelemassa tai tehneet liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin tai uusille alueille. Voimakkaammin kasvuhakuiset ovat muita useammin joutuneet turvautumaan tai ennakoivat joutuvansa turvautumaan irtisanomisiin. Vähemmän kasvuhakuiset ja vanhemmat yritykset ovat puolestaan muita useammin tehneet tai suunnittelemassa lomautuksia ja muita työaikajärjestelyitä.

Muiden työvoimakustannusten karsimista ja liiketoiminnan karsimista lukuun ottamatta toimenpiteet ovat sitä yleisempiä mitä laajemmilla markkinoilla toimivista yrityksistä on kyse. Mitä suurempiin yrityksiin mennään henkilömäärältään, sitä yleisempiä ovat lomautukset, irtisanomiset ja työaikajärjestelyt sekä alihankinnan vähentäminen. Liiketoiminnan uudelleen järjestelyt ja laajentamiset ovat puolestaan sitä yleisempiä mitä pienempiin yrityksiin mennään. Lomautuksiin ja hieman myös irtisanomisiin on jouduttu turvautumaan tai suunnitellaan turvaututtavan muita useammin alihankintaa tekevissä pk-yrityksissä.

Kuva 29: Pk-yritysten tekemät ja suunnittelemat sopeuttamistoimet, % yrityksistä, jotka tehneet tai suunnittelevat tekevänsä toimia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 36: Pk-yritysten tekemät ja suunnitellut sopeuttamistoimet toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Tehnyt sopeuttamistoimia	35	46	34	36	30
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	12	13	15	13	10
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat tehneet tai suunnittelemassa					
Lomautukset	43	63	61	31	34
Irtisanomiset	24	29	31	22	20
Työaikajärjestelyt	34	30	22	35	38
Tilapäiset palkan alennukset	11	11	10	9	14
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	17	14	16	17	19
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	4	7	4	2	3
Tuotannon siirtäminen toiseen maahan	1	3	0	1	1
Liiketoiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin	18	19	13	22	16
Liiketoiminnan laajentaminen uusille alueille	12	12	13	11	11
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	21	12	14	26	24
Muut	11	8	7	13	12

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 37: Pk-yritysten tekemät ja suunnitellut sopeuttamistoimet kokoluokittain */

	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Tehnyt sopeuttamistoimia	30	35	39	47	54
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	8	14	19	16	20
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat tehneet tai suunnittelemassa					
Lomautukset	22	48	58	64	71
Irtisanomiset	15	23	29	35	52
Työaikajärjestelyt	28	39	36	37	38
Tilapäiset palkan alennukset	17	6	9	8	12
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	16	17	19	18	13
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	3	3	2	8	10
Tuotannon siirtäminen toiseen maahan	1	1	1	3	1
Liiketoiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin	19	19	14	22	8
Liiketoiminnan laajentaminen uusille alueille	13	10	11	13	8
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	28	14	17	16	17
Muut	12	12	7	9	6

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5. Yhteenvedo alueellisista tuloksista

Suhdanneodotukset

Pk-sektorin suhdanneodotukset ovat vahvistuneet kevään barometrissa. Koko maan saldoluku on -8. Suhdannenäkymät ovat vahvimmat Keski-Pohjanmaalla (+3), Pohjanmaalla ja Helsingissä. Saldoluvut ovat matalimmat Kainuussa (-22), Etelä-Karjalassa, Kymenlaaksossa ja Keski-Suomessa. Hajonta on siten merkittävää. Keski-Suomessa odotukset ovat jopa laskeneet yhdellä yksiköllä, mutta muualla maassa odotukset ovat vahvistuneet. Suurinta nousu on ollut Satakunnassa, Etelä-Savossa ja Etelä-Karjalassa.

Odotukset niin liikevaihdon (+1) kuin kannattavuuden (-5) suhteen ovat niin ikään vahvistuneet koko maassa. Vakavaraisuuden suhteen odotukset ovat keväisellä tasolla (+4). Liikevaihdon suhteen odotukset ovat vahvimmat Etelä-Savossa (+17), Helsingissä ja Pohjois-Pohjanmaalla. Satakunnassa ja Etelä-Savossa odotukset ovat vahvistuneet eniten. Ainoastaan Pohjois-Karjalassa, Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä liikevaihto-odotukset ovat laskeneet edelleen. Kymenlaaksossa (-14) ja Etelä-Karjalassa odotukset liikevaihdon kasvusta ovat matalimmat.

Taulukko 34. Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Viennin arvo	Tuonnin arvo	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vakavaraisuus	Tuotekehityspanokset
Helsinki	1	15	7	-4	4	6	8	8	14	6
Pääkaupunki-seutu	-4	7	2	-13	-4	-3	5	-3	5	1
Uusimaa	-6	-1	-2	-15	-9	-10	8	-6	3	5
Varsinais-Suomi	-12	-3	-12	-24	-7	-11	16	-11	4	-2
Satakunta	-7	8	-7	-12	-5	-9	22	-7	7	-3
Kanta-Häme	-8	-3	-8	-16	1	0	6	-7	0	1
Päijät-Häme	-9	-10	-3	-23	-5	-6	16	-12	0	0
Pirkanmaa	-8	0	-1	-13	-5	-4	13	-4	3	1
Kymenlaakso	-18	-15	-14	-19	-8	-15	21	-31	-11	-22
Etelä-Karjala	-19	-13	-13	-43	-30	-28	22	-22	-3	-20
Etelä-Savo	-4	17	-10	-15	8	-12	25	5	10	13
Pohjois-Savo	-15	-9	-12	-23	-5	-9	9	-9	-4	-6
Pohjois-Karjala	-7	-4	-12	-10	-12	-9	17	-9	4	-3
Keski-Suomi	-18	-7	-10	-16	-8	-7	17	-5	6	-6
Etelä-Pohjanmaa	-15	-9	-9	-25	-10	-14	7	-15	-7	-6
Pohjanmaa	3	2	0	-10	-3	-1	5	-4	0	12
Keski-Pohjanmaa	3	3	-5	1	-3	-4	7	-2	5	1
Pohjois-Pohjanmaa	-4	10	10	-14	-1	-18	18	-3	7	2
Kainuu	-22	7	-12	0	-3	-6	15	10	5	10
Lappi	-10	2	-6	-20	-10	-17	11	-1	8	4
Koko maa	-8	1	-4	-15	-5	-6	12	-5	4	0

Kannattavuuden paranemiseen heikkenemistä enemmän uskovia on Kainuussa (+10), Helsingissä ja Etelä-Savossa, joissa odotukset ovat myös parantuneet eniten. Kymenlaaksossa (-31) ja Etelä-Karjalassa odotukset ovat heikoimmat. Kannattavuusodotukset ovat heikentyneet edelleen vain Pohjois-Karjalassa, sekä Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla. Vakavaraisuuden suhteen odotukset ovat matalimmat Kymenlaaksossa (-11), Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Savossa sekä korkeimmat Helsingissä (+14) ja Etelä-Savossa. Vakavaraisuusodotukset ovat heikentyneet eniten Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla. Eniten odotukset ovat parantuneet Satakunnassa ja Etelä-Savossa.

Koko maan tasolla pk-yritysten vienti- (-6) ja tuontiodotusten (-5) saldoluvut ovat edelleen negatiiviset. Viennin suhteen odotukset ovat positiiviset vain Etelä-Savossa (+8), Helsingissä ja Kanta-Hämeessä. Tuonnin suhteen odotukset ovat positiiviset vain Helsingissä (+6). Matalimmat odotukset tuonnin kasvusta ovat Etelä-Karjalassa (-28), Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Viennin suhteen pessimistisimpiä ollaan Etelä (-30) ja Pohjois-Karjalassa. Tuonnin suhteen odotukset ovat nousseet eniten Päijät-Hämeessä, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla. Odotukset ovat laskeneet merkittävästi edelleen Lapissa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Viennin suhteen odotukset ovat laskeneet puolestaan hieman Pohjois-Karjalassa ja Pirkanmaalla. Odotukset ovat nousseet etenkin Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeessä.

Koko maan pk-yrityksillä henkilömäärän muutoksen saldoluku on -4. Henkilökunnan määrän laskua ennakoidaan kaikkialla muualla paitsi Pohjois-Pohjanmaalla (+10), Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla. Etenkin Kymenlaaksossa (-14), Etelä-Karjalassa, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa ja Varsinais-Suomessa ennakoidaan henkilöstön laskua. Odotukset henkilöstön määrän noususta ovat edelleen laskeneet Pohjois-Karjalassa, Kainuussa sekä Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla. Odotukset ovat nousseet eniten Pohjois-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeessä.

Investointien arvon saldoluku on -15 koko maan tasolla. Odotukset ovat neutraalit Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Muualla odotukset ovat edelleen heikkenevät: eniten Etelä-Karjalassa (-43), Etelä-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Pohjois-Savossa. Etelä-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä odotukset ovat edelleen laskeneet. Eniten odotukset ovat nousseet Satakunnassa

ja Pohjanmaalla. Tuotekehityspanostusten laskua ennakoiden määrä on sama kuin nousua odottavien. Kaikkein yleisimmin kasvuun uskotaan Etelä-Savossa (+13), Pohjanmaalla ja Kainuussa. Kymenlaaksossa (-22) ja Etelä-Karjalassa ennakoidaan eniten panostusten laskua. Etelä-Savossa, Lapissa ja Uudellamaalla odotukset ovat vahvistuneet eniten. Erityisesti laskua on tapahtunut Keski-Pohjanmaalla viime keväästä.

Koko maassa on vain 12 prosenttiyksikköä tuotantokustannusten nousuun uskovia enemmän kuin laskua ennakoivia. Etelä-Savossa (+25), Etelä-Karjalassa, Satakunnassa ja Kymenlaaksossa on selvästi eniten kustannusten nousuun uskovia suhteessa laskuun uskoviin. Pohjanmaalla (+5), Etelä-Pohjanmaalla, Kanta-Hämeessä ja Keski-Pohjanmaalla kustannusten nousua ennakoivia on puolestaan suhteessa vähiten. Kustannusten nousuun uskovien osuus on laskenut merkittävimmin Etelä-Karjalassa, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa. Kustannusten nousua ennakoivien osuus on noussut eniten Pohjois-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa.

Yrityksen kehittäminen ja kasvu

Pk-sektorilla nähdään koko maassa, että erityisesti myynnissä ja markkinoinnissa on kehitettävää. Tämä on tilanne erityisesti Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Uudellamaalla (ml. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu). Henkilöstön kehittäminen ja kouluttaminen koetaan toiseksi useimmin tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi koko maassa. Henkilöstön koulutusta korostavat erityisesti Kainuun, Päijät-Hämeen, Satakunnan ja Etelä-Savon yritykset. Lisäksi tuotannon, tuotekehityksen ja laadun parantamisesta (erityisesti Kainuu, Etelä-Pohjanmaa ja Pohjanmaa) sekä verkostoitumisesta ja alihankinnan kehittämisestä (Etelä-Karjala ja Pääkaupunkiseutu) kannetaan huolta.

Suhdannetilanne on ylivoimaisesti merkittävin kehittämisen este tällä hetkellä. Suhdannenäkymien epävarmuus vaikuttaa erityisesti Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä kehittämisenäkömiin. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus on toiseksi useimmin kehittämisen pahin este. Työvoimaan saatavuus nousee esiin erityisesti Päijät-Hämeessä ja Lapissa. Muut resurssitekijät koetaan kolmanneksi merkittävimmäksi esteeksi koko pk-sektorilla. Muut resurssit nimetään erityisesti Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä.

Kysynnän epävarmuuden ohella pk-yrityksissä työllistämisen pahimpina esteinä pidetään työvoiman saa-

tavuutta ja työn sivukulua. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden merkitys on korkein Uudellamaalla, Helsingissä, Satakunnassa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Sivukulut koetaan suurimmaksi työllistämisen esteeksi muita useammin Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Kysynnän epävarmuus nimetään esteeksi erityisesti Päijät-Hämeessä, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa.

Pk-yrityksistä 7 prosenttia katsoo olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia koko maassa. Kasvuhakuisuus on yleisintä Pohjois-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla (ml. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu). Pohjois- ja Etelä-Karjalan sekä Päijät-Hämeen yrityksistä löytyy harvinaisimmin kaikkein kasvuhakuisimpia yrityksiä.

Reilut kaksi kolmasosaa kasvuun pyrkivistä yrityksistä nimeää uusien tuotteiden kehittämisen yhdeksi tärkeimmistä kasvukeinoista. Näin on etenkin Etelä-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Helsingissä. Pk-yrityksistä vajaat 65 prosenttia perustaa kasvustrategiansa myynnin ja markkinoinnin sekä reilu 50 prosenttia verkostoitumiseen ja yhteistyön lisäämiseen. Myynti ja markkinointi korostuvat erityisesti Helsingissä, Pääkaupunkiseudulla, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa. Verkostoituminen ja yhteistyö mainitaan tärkeimpänä kasvukeinoina useimmin Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla.

Koko maan pk-yrityksistä 18 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita. Yleisintä tämä on Pohjois-Karjalassa, Kanta-Hämeessä ja Pirkanmaalla. Yleisimpiä syitä kasvuhallittomuuteen ovat, että nykyistä yrityskokoa pidetään sopivana ja että ei olla halukkaita otamaan kasvun vaatimaa riskiä. Pohjois-Pohjanmaalla ja Helsingissä pidetään useimmin yrityksen nykyistä kokoa sopivana. Varsinais-Suomessa, Etelä-Karjalassa, Kymenlaaksossa ja Lapissa näytettäisiin vierastettavan eniten riskinottoa.

Kireä kilpailutilanne, kysynnän riittämättömyys ja työvoimakustannukset ovat merkittävämpiä kasvun esteitä. Kysynnän riittämättömyys toimii kasvun esteenä erityisesti Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Etelä-Savossa. Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla pidetään työvoimakustannuksia työllistämisen esteenä. Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Kymenlaaksossa kireä kilpailu nimetään kasvun esteeksi muita useammin.

Sukupolven- ja omistajanvaihdoksia näyttäisi viimeisimpien barometrien perusteella tapahtuvan tulevina viitenä vuotena entistä tiheämmin. Erityisesti su-

kupolven- ja omistajanvaihdoksen mahdollisuuksia arvioidaan realisoituvan Päijät-Hämeessä ja Kymenlaaksossa. Alueista Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen ja Pääkaupunkiseudun yrityksissä luopumisen arvioidaan tulevan harvinaisimmin eteen seuraavan viiden vuoden aikana. Yleisimmin ongelmana pidetään jatkajan löytämistä ja arvon määrittystä. Päijät- ja Kanta-Hämeessä sekä Satakunnassa nimetään jatkajan löytäminen kaikkein useimmin ongelmaksi. Arvonmäärittys koetaan ongelmaksi erityisesti Varsinais-Suomessa ja Kainuussa.

Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto

Yrittäjyysilmapiirille annetaan koko maan pk-yritysten toimesta hieman positiivinen arvio (+4), kun asteikko on -100:sta +100:aan. Pohjois-Savossa, Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla yrittäjyysilmapiiri koetaan positiivisimmin. Etelä-Karjalassa yrittäjyysilmapiiristä annetaan kaikkein kriittisimmät arviot.

Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi saa arvon +16 koko maan tasolla. Kriittisimmät arviot annetaan Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa. Positiivisimmat kokonaisarviot annetaan Helsingissä, Pääkaupunkiseudulla ja Keski-Pohjanmaalla.

Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuinympäristöstä ja liikenneyhteyksistä koko maassa. Asuinympäristöltään positiivisimmin arvioidaan Etelä-Savo ja Kainuu. Liikenneyhteyksistä parhaat arviot annetaan Helsingissä, Pääkaupunkiseudulla ja Päijät-Hämeessä. Heikoimpia arvioita saavat sopivan työvoiman saatavuus, sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö sekä elinkeinopolitiikka kokonaisuutena. Työvoiman saatavuudesta kriittisimmät arviot annetaan Uudellamaalla, Satakunnassa, Päijät-Hämeessä, Etelä-Savossa, Etelä-Karjalassa ja Lapissa. Sijaintikunnan ja yritysten välisestä yhteistyöstä sekä elinkeinopolitiikasta kokonaisuutena kaikkein kielteisimmät arviot ovat Pääkaupunkiseudulla, Uudellamaalla, Satakunnassa, Päijät-Hämeessä ja Kymenlaaksossa.

Rahoitus

Koko maan pk-yrityksistä 23 prosenttia aikoo ottaa seuraavan vuoden aikana uutta ulkoista rahoitusta. Ulkoisen rahoituksen suhteen aktiivisimpia aiotaan olla Satakunnassa, Etelä-Savossa, Varsinais-Suomessa ja Lapissa. Ulkoista rahoitusta harkitsevista yrityksistä

Pohjois-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla, Satakunnassa, Kymenlaaksossa ja Lapissa kaikkein useimmat aikovat turvautua pankkeihin. Finnveran puoleen aikovat kääntyä erityisesti Lapin, Kymenlaakson ja Kainuun yritykset.

Ulkoista rahoitusta harkitsevista Kainuun, Kanta-Hämeen ja Pääkaupunkiseudun yrityksistä muun maan yrityksiä useammat aikovat hankkia rahoitusta ensisijaisesti yrityksen kehittämishankkeisiin. Käyttöpääomaksi ulkoista rahoitusta ensisijaisesti aikovat hakea erityisesti Varsinais-Suomen, Helsingin ja Kanta-Hämeen yritykset. Koneiden ja laitteiden laajennusinvestointeihin ennakoivat rahoitusta hakevansa erityisesti Pohjois-Karjalan ja Etelä-Pohjanmaan yritykset sekä korvausinvestointeihin Etelä-Savon, Etelä-, Keski- ja itse Pohjanmaan yritykset. Uudenmaan, Keski-Pohjanmaan ja Lapin yritykset aikovat ottaa rahoitusta rakennusinvestointeihin muita useammin.

Finnveran suhdannelainaa tai -takausta aikoo hakea 37 prosenttia niistä koko maan yrityksistä, jotka ennakoivat ottavansa ulkoista rahoitusta seuraavan vuoden aikana. Kymenlaakson, Etelä-Karjalan ja Pirkanmaan rahoituksen ottamista ennakoivista yrityksistä jopa puolet harkitsee Finnveran suhdannetuotteisiin turvautumista.

Pk-yrityksistä 30 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana. Yleisintä ulkoisen rahoituksen ottaminen on ollut Varsinais-Suomen, Etelä-Savon, Satakunnan, Kymenlaakson ja Lapin yrityksissä. Matalin ulkoista rahoitusta ottaneiden osuus on Pääkaupunkiseudulla ja Kanta-Hämeessä. Kymenlaaksossa, Päijät- ja Kanta-Hämeessä yli 90 prosenttia rahoitusta ottaneista on turvautunut pankkeihin, kun taas Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla osuus jää kahteen kolmasosaan.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana ottaneista 18 prosenttia ei ole havainnut rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Kainuun ja Keski-Pohjanmaan yrityksissä on harvinaisimmin huomattu vaikutuksia, kun taas Pohjois-Pohjanmaan ja Kanta-Hämeen rahoitusta ottaneista vastaajayrityksistä useimmat ovat huomanneet vähintään pieniä vaikutuksia. Helsingissä, Varsinais-Suomessa, Lapissa sekä Etelä- ja Pohjois-Savossa on yleisimmin koettu vaikutuksia erittäin paljon. Erityisesti Helsingissä ja Pirkanmaalla on koettu rahoituksen saatavuuden kiristyneen. Kainuussa on koettu päällimmäisenä rahan hinnan nousseen. Satakunnassa, Uudellamaalla

ja Pohjois-Savossa puolestaan vakuusvaatimusten kiristymistä on koettu yleisimmin.

Pk-yrityksistä noin puolella on lainaa rahoituslaitoksesta. Lapin, Kainuun, Varsinais-Suomen ja Satakunnan yrityksistä lainaa on yli 60 prosentilla. Muita alueita harvemmillä yrityksillä on lainaa Pääkaupunkiseudulla ja Helsingissä (alle 40 %).

Koko maassa rahoituksen vakauttamiseen – esim. laina-aikojen pidentämiseen – ei ole ollut tarvetta 82 prosentilla yrityksistä. Useimmin vakauttamiseen on ollut tarvetta Etelä-Karjalassa ja harvinaisimmin Pääkaupunkiseudulla. Yrityksistä 10 prosentin kohdalla päärahoittaja on ollut valmis vakauttamaan rahoitusta ilman lisäehtoja, kun taas prosentin kohdalla rahoittaja ei ole suostunut vakauttamiseen. Vakauttamista kaivanneiden kohdalla useimmin vakauttamiseen on oltu valmiita ilman lisäehtoja Kymenlaaksossa, Pohjois-Karjalassa Pirkanmaalla, Pääkaupunkiseudulla sekä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. Marginaalien tarkastamista on vaadittu 4 prosentin kohdalla ja lisävakuuksia 2 prosentin kohdalla. Lisävakuuksia on edellytetty etenkin Lapissa ja Helsingissä. Helsingissä, Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä, Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla on muita alueita useammin nostettu lainojen marginaaleja vakauttamisen yhteydessä.

Maksuvaikeudet

Pk-yrityksistä 17 prosenttia ilmoittaa itse kokeneensa maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana. Kainuussa, Kymenlaaksossa, Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Satakunnassa maksuvaikeuksia itse kokeneita yrityksiä on eniten – noin neljäsosa. Pääkaupunkiseudulla, Pohjanmaalla sekä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla tällaisia yrityksiä on alle 15 prosenttia.

Yrityksistä 55 prosenttia on kokenut maksuvaikeuksia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta viimeisen kolmen kuukauden aikana. Tällaisia yrityksiä on eniten Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Etelä-Savossa – noin kaksi kolmasosaa. Suhteellisesti harvinaisimmin Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan yritykset ovat törmänneet asiakkaiden tai kumppaneiden maksuvaikeuksiin (alle 45 prosenttia).

Maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana kohdanneista neljä viidestä katsoo maksuvaikeuksien lisääntyneen vuodentakaiseen verrattuna. Asiakkaiden ja kumppaneiden maksuvaikeuksien katsotaan lisääntyneen etenkin Etelä-Savossa toimivissa yrityk-

sissä, kun taas Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla maksuvaikeuksien ei nähdä kasvaneen yhtä usein kuin muualla.

Pk-yrityksistä 10 prosentilla on ollut tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viimeisen kuuden kuukauden aikana. Kanta-Hämeessä, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla yrityksistä 5 prosenttia on joutunut turvautumaan maksujärjestelyihin verottajan kanssa. Erityisesti Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa, Satakunnassa, Pirkanmaalla ja Kainuussa on puolestaan ollut tarvetta maksujärjestelyihin.

Suhdanteeseen liittyvät toimet

Koko maan pk-yrityksistä 35 prosenttia on jo tehnyt sopeuttamistoimia suhdannetilanteen vuoksi ja 12 prosenttia vasta suunnittelee niitä. Etelä-Karjalan, Kymenlaakson, Etelä-Savon, Päijät-Hämeen, Varsinais-Suomen ja Lapin yrityksistä yli 40 prosenttia on sopeuttanut toimintaansa, kun taas Keski-Pohjanmaan yrityksistä vasta vajaa viidesosa on joutunut sopeuttamaan. Varsinais-Suomessa ja Päijät-Hämeessä puolestaan muita maakuntia useammat yritykset suunnittelevat toimia. Kainuussa ja Pääkaupunkiseudulla vain vajaa 10 prosenttia suunnittelee tekevänsä toimia suhdannetilanteen vuoksi. Keski-Pohjanmaalla on suhteessa eniten yrityksiä, jotka eivät ole tehneet eivätkä suunnittele tekevänsäkään sopeuttamistoimia. Päijät-Hämeessä tällaisia yrityksiä on puolestaan vähiten.

Sekä lomautuksia on tehnyt tai suunnittelee tekevänsä yli 40 prosenttia ja muita työaikajärjestelyitä kolmasosa niistä pk-yrityksistä, jotka ovat jo tehneet tai suunnittelevat tekevänsä toimia. Näin on erityisesti Etelä-Savossa, -Karjalassa ja -Pohjanmaalla. Keski-Pohjanmaalla, Pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla puolestaan muita alueita harvemmissä yrityksissä on tehty tai suunnitellaan tehtävän lomautuksia ja muita työaikajärjestelyitä.

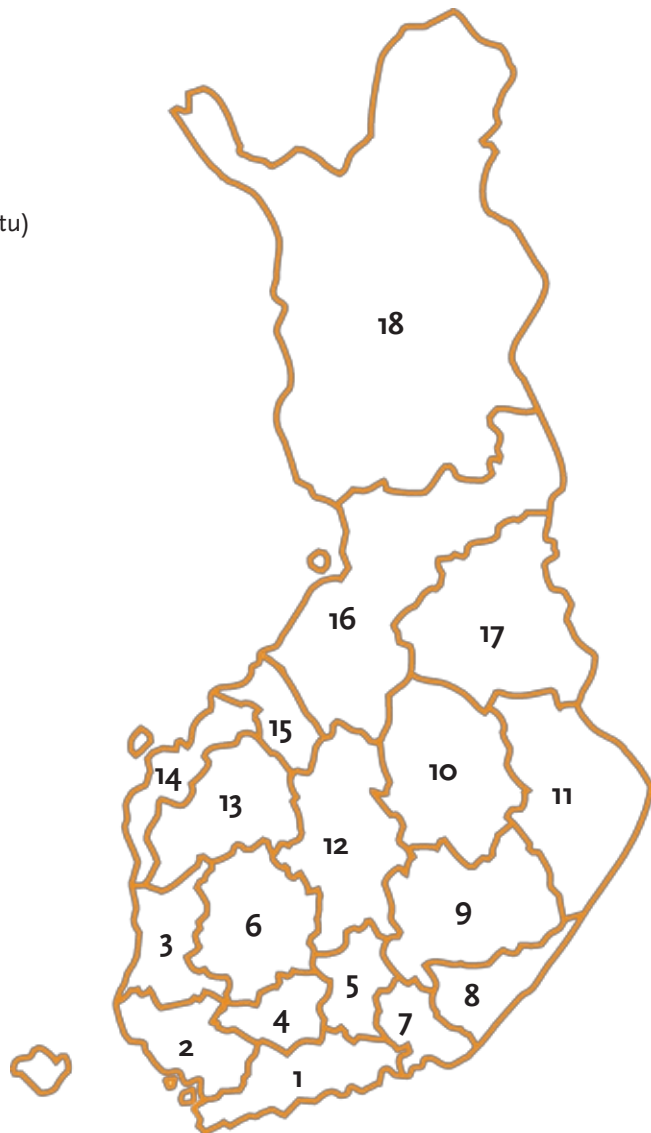
Irtisanomisia on tehnyt tai suunnittelee tekevänsä noin neljäsosa. Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Keski-Suomen ja Helsingin yrityksissä on hieman muita useammin jouduttu tai arvioidaan jouduttavan turvautumaan irtisanomisiin. Irtisanomiset näyttäisivät olevan harvinaisimpia Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla. Vajaa 15 prosenttia suunnittelee tai on tehnyt työvoimakustannusten karsimista. Kainuussa, Helsingissä ja Pääkaupunkiseudulla on tehty tai suunnitellaan

tehtävän työvoimakustannusten karsimista muita alueita useammassa yrityksissä.

Liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin on tehnyt tai suunnittelemassa 18 ja uusille alueille 12 prosenttia. Liiketoimintaa on suunnattu tai suunnitellaan suunnattavan uusille alueille erityisesti Etelä-Savosta, kun taas Keski-Pohjanmaalla toimintaa on suunnattu tai suunnitellaan suunnattavan uusiin tuotteisiin. Kainuusta sekä uusille alueille että uusiin tuotteisiin suunnattaminen on harvinaisinta.

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. Uusimaa, erilliset raportit:
 - Helsinki
 - Pääkaupunkiseutu (pl. Helsinki)
 - Uusimaa (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)
2. Varsinais-Suomi
3. Satakunta
4. Kanta-Häme
5. Päijät-Häme
6. Pirkanmaa
7. Kymenlaakso
8. Etelä-Karjala
9. Etelä-Savo
10. Pohjois-Savo
11. Pohjois-Karjala
12. Keski-Suomi
13. Etelä-Pohjanmaa
14. Pohjanmaa
15. Keski-Pohjanmaa
16. Pohjois-Pohjanmaa
17. Kainuu
18. Lappi

- Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
Puhelin (09) 229 221, faksi (09) 2292 2980
www.yrittajat.fi
- **Etelä-Karjalan Yrittäjät**
Kauppakatu 40 D, 53100 Lappeenranta
puhelin 0104 701 100, faksi 0104 701 102
www.yrittajat.fi/etelakarjala
- **Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät**
Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
puhelin (06) 420 5000, faksi (06) 420 5001
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
- **Etelä-Savon Yrittäjät**
Patteristonkatu 2 C, 50100 Mikkeli
puhelin (015) 151 684, faksi (015) 760 0950
www.yrittajat.fi/etelasavo
- **Helsingin Yrittäjät**
Lastenkodinkuja 1 A 4, 3. krs., 00180 Helsinki
puhelin 010 841 3020, faksi (09) 622 3385
www.yrittajat.fi/helsinki
- **Hämeen Yrittäjät**
Sibeliuksenkatu 11 A, 13100 Hämeenlinna
puhelin (03) 682 1153, faksi (03) 682 1561
www.yrittajat.fi/hame
- **Kainuun Yrittäjät**
Kauppakatu 26 A, 87100 Kajaani
puhelin 010 387 7870, faksi (08) 613 0934
www.yrittajat.fi/kainuu
- **Keski-Pohjanmaan Yrittäjät**
Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
puhelin (06) 831 5292, faksi (06) 822 3760
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
- **Keski-Suomen Yrittäjät**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
puhelin 010 425 9200, faksi 010 425 9210
www.yrittajat.fi/keskisuomi
- **Kymen Yrittäjät**
Käsityöläiskatu 4, 45100 Kouvola
puhelin (05) 544 3030, faksi (05) 535 4315
www.yrittajat.fi/kymi
- **Lapin Yrittäjät**
Maakuntakatu 16, 96200 Rovaniemi
puhelin 0400 392 139, faksi (016) 420 0630
www.yrittajat.fi/lappi
- **Länsipohjan Yrittäjät**
Valtakatu 5, 94100 Kemi
puhelin (016) 221 701, faksi (016) 221 713
www.yrittajat.fi/lansipohja
- **Pirkanmaan Yrittäjät**
Kehräsaari B-rappu, PL 7, 33210 Tampere
puhelin (03) 251 6500, faksi (03) 251 6516
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
- **Pohjois-Karjalan Yrittäjät**
Kauppakatu 17 A, 80100 Joensuu
puhelin 010 470 7600
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
- **Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät**
Uusikatu 64 A 2. krs., 90100 Oulu
puhelin (08) 311 4677, faksi (08) 371 227
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
- **Päijät-Hämeen Yrittäjät**
Rautatienkatu 20 B 4, 15110 Lahti
puhelin (03) 782 9866, faksi (03) 782 1718
www.yrittajat.fi/paijathame
- **Pääkaupunkiseudun Yrittäjät**
Tekniikantie 12, 02150 Espoo
puhelin 010 422 1400, faksi (09) 2517 2200
www.yrittajat.fi/paakaupunkiseutu
- **Rannikko-Pohjanmaan Yrittäjät**
Hietasaarenkatu 6, PL 289, 65101 Vaasa
puhelin (06) 356 0800, faksi (06) 356 0815
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
- **Satakunnan Yrittäjät**
Isolinnankatu 24, PL 45, 28101 Pori
puhelin (02) 634 9900, faksi (02) 634 9901
www.yrittajat.fi/satakunta
- **Savon Yrittäjät**
Haapaniemenkatu 40, 70110 Kuopio
puhelin (017) 368 0500, faksi (017) 368 0506
www.yrittajat.fi/savo
- **Uudenmaan Yrittäjät**
Rantakatu 1, 2. kerros, 04400 Järvenpää
puhelin (09) 274 5420, faksi (09) 622 3381
www.yrittajat.fi/uusimaa
- **Varsinais-Suomen Yrittäjät**
Brahenskatu 20, 20100 Turku
puhelin (02) 275 7100, faksi (02) 232 8272
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi

Pääkonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7220
- **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3240
- Finnvera Oyj • valtakunnallinen vaihde 0204 6011
www.finnvera.fi

Aluekonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 3401
 - **Joensuu**
Torikatu 9 A, 80100 Joensuu
Faksi 020 460 2163
 - **Jyväskylä**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Faksi 020 460 2299
 - **Kajaani**
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Faksi 020 460 3899
 - **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3330
 - **Lahti**
Laiturikatu 2, 5. kerros, 15140 Lahti
Faksi 020 460 2249
 - **Lappeenranta**
Snellmaninkatu 10, 53100 Lappeenranta
Faksi 020 460 2149
 - **Mikkeli**
Linnankatu 5, 50100 Mikkeli
Faksi 020 460 3690
 - **Oulu**
Asemakatu 37, 90100 Oulu
Faksi 020 460 3944
 - **Pori**
Valtakatu 6, 28100 Pori
Faksi 020 460 2349
 - **Rovaniemi**
Maakuntakatu 10 • PL 8151, 96101 Rovaniemi
Faksi 020 460 2099
 - **Seinäjoki**
Kauppatori 1 – 3, 60100 Seinäjoki
Faksi 020 460 2399
 - **Tampere**
Hämeenkatu 9 • PL 559, 33101 Tampere
Faksi 020 460 3711
 - **Turku**
Eerikinkatu 2, 20100 Turku
Faksi 020 460 3649
 - **Vaasa**
Pitkäkatu 55, 65100 Vaasa
Faksi 020 460 3849
- Pietarin-edustusto
- **Finnveran Pietarin edustusto**
Finnish-Russian Innovation Center
Business Center Apollo, office 500
Dobrolyubova Prospect 8
St. Petersburg 197198
Russia
Puhelin +7 812 335 2234
Faksi +7 812 335 2236

Kustantaja:

Suomen Yrittäjien Sypoint Oy

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin (09) 229 221
faksi (09) 2292 2999
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Julkaisijat:

Suomen Yrittäjät

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin (09) 229 221
faksi (09) 2292 2980
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Finnvera Oyj

Valtakunnallinen vaihde: 2024 6011

www.finnvera.fi

Helsinki

Eteläesplanadi 8
PL 1010, 00101 Helsinki
faksi 020 460 7220

Kuopio

Haapaniemenkatu 40
PL 1127, 70111 Kuopio
faksi 020 460 3240